

Rapport 2015:12

Länsstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2014

Rapport 2015:12

Länstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2014

Utgivningsår: 2015

ISBN: 978-91-7281-642-8

För mer information kontakta enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor

Länsstyrelsen i Stockholm

Hantverkargatan 29

Box 22067

104 22 Stockholm

Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på

www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Inledning

Den 16 februari 2012 beslutade regering skrivelsen En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032. Den tjugoåriga strategin görs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas till vara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romskt deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i den ordinarie verksamheten.

Regeringen beslutade 29 mars 2012 att Länsstyrelsen ska ansvara för samordningen av den nationella uppföljningen av den samordnade och långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012-2032 och för vissa delar av genomförandet.

Länsstyrelsen ska årligen under 2013-2015 senast den 15 april till Regeringskansliet lämna en lägesrapport om pilotverksamheten med en analys av eventuella problem och förslag till åtgärder för att förbättra verksamhetens resultat och måluppfyllelse.

Detta är Länsstyrelsens tredje rapport. Rapporten grundar sig på pilotkommunernas årliga rapportering, Länsstyrelsens löpande uppföljning via lärandeträffar med kommunernas projektledare, besök i pilotkommunerna, dialog med romer och externa utvärderarens rapport. Rapporten grundar sig även från rapportering från de statliga myndigheterna Statens skolverk, Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen avseende deras uppdrag inom ramen för strategin samt Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGORS rapport kring deras arbete med nationella minoriteter.

Innehåll

Inledning	5
Innehåll	6
Sammanfattning	8
Nationella uppdrag	10
Länsstyrelsen i Stockholm	10
Nationella myndighetsuppdrag	11
Pilotverksamheten	13
Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering	14
Pilotkommunernas arbete med mänskliga rättigheter och icke-diskriminering.....	15
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	18
Romsk delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet	19
Sveriges Kommuner och Landsting	20
Pilotkommunernas arbete med inflytande och delaktighet	21
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	23
Långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen	24
Pilotkommunernas arbete för långsiktighet	25
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	28
Arbete	29
Arbetsförmedlingen	29
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	32
Utbildning	32
Brobyggare i skolan	34
Pilotkommunernas arbete med utbildning	35
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	37
Bostad	38
Pilotkommunernas arbete på området bostad	38
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	39
Social omsorg och trygghet och Hälsa	40
Brobyggare inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården	41
Pilotkommunernas arbete med social omsorg och trygghet och hälsa	42
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	44
3.8. Språk och kultur	45
Pilotkommunernas arbete på området språk och kultur	46
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	48
Civil organisering	49
Pilotkommunernas arbete för civil organisering	49
Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag	50

Romskt forum.....	52
Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering	52
Romsk delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet	53
Långsiktig lösning	53
Arbete.....	54
Utbildning	54
Bostad.....	55
Social omsorg och trygghet och hälsa.....	55
Språk och kultur.....	56
Civil organisering.....	56
 Länsstyrelsens förslag till fortsatt arbete för romsk inkludering	 57

Sammanfattning

Det inledande arbetet med strategin för romsk inkludering har koncentrerats till ett antal kommuner som med bidrag från nationell nivå ska driva en pilotverksamhet under åren 2012 – 2015. De kommuner som ingår i pilotverksamheten är Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö. Syftet med pilotverksamheten är i enlighet med strategin att vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i ett antal kommuner och undersöka hur det kan spridas till andra kommuner runt om i landet.

Pilotverksamheten är inne på sitt tredje år. Första året ägnades åt uppstart och organisering. Andra året var de viktigaste aktiviteterna att bygga upp nätverk och kontakter, både internt och bland romer. Detta år har kommunerna allt mer arbetat med långsiktigheten, hur erfarenheter och metoder kan implementeras i ordinarie strukturer.

Några effekter av arbete har kunnat redovisas. Kommunerna beskriver att brobyggarnas arbete med romska elever i skolorna och deras föräldrar ökar trygghet och motivation för romska barn att fullfölja skolarbetet, men även att gå vidare till högre studier. Kommunerna arbetar samtliga med att kompetensutveckla tjänstemän inom kommunen för att minska föreställningarna om romer som grupp. Kommunerna behöver dock fortsätta att stärka det rättighetsbaserade arbetet för att tydliggöra nödvändigheten att arbeta med romers möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda.

Pilotkommunerna beskriver att det även fortsättningsvis behöver finnas någon eller några som ansvarar för kommunens arbete med romsk inkludering, för att få den romska frågan prioriterad. Särlösningar och ibland positiv särbehandling kan vara nödvändiga för att romer ska få tillgång till sina rättigheter.

Länsstyrelsen bedömer att en av de viktigaste faktorerna för framgång är romernas egna möjligheter att vara delaktiga i utvecklingsarbetet. Samtliga kommuner har anställda romer i pilotverksamheten, vilket man anser vara en förutsättning för romsk delaktighet, men kommunerna behöver även utveckla systematik och kvalitet i samråden. Göteborgs stad och Luleå kommun deltar i projektet att utveckla systematiska kvalitativa samråd med stöd av Sveriges Kommuner och Landsting, vilket på sikt kan visa på goda exempel. Vidare behöver kommunerna utveckla att romerna får rimliga möjligheter att delta i samråd, arbetsgrupper och styrgrupper på lika villkor som kommunens tjänstemän, till exempel genom arvodering eller stöd med lokaler.

Det behövs fortsatt nationellt stöd inom de verksamhetsområden som är utpekade i strategin, arbete, utbildning, bostad, social omsorg och trygghet och hälsa, språk och kultur samt civil organisering. Länsstyrelsen föreslår regeringen att ge uppdrag till flera nationella myndigheter i syfte att säker-

ställa långsiktighet i myndigheternas och kommunernas arbete med romsk inkludering och fortsätta utveckla de arbetsmetoder som tagits fram, förslagen finns sammanställda i avsnitt

Länsstyrelsen bedömer att pilotkommunerna under 2014 har tagit ytterligare steg att ta fram fungerande metoder och arbetssätt för att skapa romsk inkludering. Kommande år behöver dessa konkretiseras och framför allt byggas in i ordinarie strukturer för att de ska bli långsiktiga. Länsstyrelsen bedömer att det även fortsättningsvis finns en risk att arbetet avstannar, om det statliga stödet uteblir.

Nationella uppdrag

Länsstyrelsen i Stockholm

Länsstyrelsen i Stockholms län ansvarar för att samordna uppföljningen av regeringens strategi för romsk inkludering. Utöver detta ansvar har Länsstyrelsen ytterligare haft ytterligare fyra uppdrag under 2014.

Länsstyrelsen har genomfört en nulägesbeskrivning av situationen för romer i pilotkommunerna på områdena arbete, bostad, hälsa och social omsorg har genomförts under året. Nulägesbeskrivningen har gjorts i samverkan med Boverket, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Skolverket, Arbetsförmedlingen och Diskrimineringsombudsmannen samt romska sakkunniga. Länsstyrelsen i Stockholm har samordnat arbetet, som redovisades till Kulturdepartementet den 1 december 2014¹.

Länsstyrelsen i Stockholms län har haft ett uppdrag att genomföra ett arbete för fördjupad kunskap om frågor som är relevanta för jämställdheten mellan romska kvinnor och män samt flickor och pojkar. Uppdraget redovisades 1 mars 2015.²

Länsstyrelsen i Stockholms län har ett regeringsuppdrag om telefonrådgivning om hälsa för romska flickor och kvinnor³. Uppdraget har inte kunnat lösas under 2014. En skrivelse om förslag på ny inriktning och begäran om förlängd tid för uppdraget lämnades till Kulturdepartementet 22 januari 2015. Nytt beslut om förlängning beviljades 26 februari 2015⁴

Länsstyrelsen har även haft i uppdrag att genomföra en konferens om romsk inkludering och hälsa. Syftet med konferensen var att synliggöra den nationella minoriteten romer i vården samt lyfta landstingens/regionernas potentiella roll i strategin för romsk inkludering på det hälsofrämjande området.

Inom ramen för samordningsuppdraget medverkar Länsstyrelsen i ett stockholmsbaserat nätverk för romsk inkludering, Stockholm Roma Net, som är ett ESF-finansierat projekt för kompetensutveckling. I nätverket deltar romska organisationer, kommuner, myndigheter, studieförbund, folkhögskolor och andra ideella organisationer med intresse av romsk inkludering. Nätverket initierade en förstudieansökan för att skapa en sammanhållen strategisk satsning i stockholmsregionen för romsk inkludering. Förstudien avslutades 30 september men nätverket fortsätter att

¹ Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt till utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg trygghet och omsorg. Länsstyrelsen 2014:22

² Uppdrag angående jämställdhet inom strategin för romsk inkludering A2013/4258/DISK

³ Uppdrag angående telefonrådgivning om hälsa för romska flickor och kvinnor. A2012/2264/DISK

⁴ Ku2015/725/DISK

mötas för att utveckla formerna för romsk inkludering i stockholmsregionen. Diskussioner har inletts med Svenska ESF-rådet om ett nationellt projekt för romers rättigheter med stöd av Europeiska Socialfonden.

Länsstyrelsen i Stockholms Län är även projektpartners i ett EU-finansierat projekt, ReAD⁵, inom ramen för uppdraget inom romsk inkludering, som syftar till att minska diskrimineringen och öka mångfalden i företag. Länsstyrelsen har deltagit som sakkunnig i romska frågor och har deltagit på åtta seminarier i åtta städer.

Länsstyrelsen ansvarar därutöver för ett kommunalt nationellt nätverk. Nätverket har under 2014 samordnats av Göteborgs stad. Fyra möten har hållits under året, där även Länsstyrelsen har medverkat. 26 kommuner och ett landsting har anmält intresse att delta och får inbjudan till samtliga mötes-tillfällen. I elva kommuner av dessa finns ett tydligt uppdrag och mandat att arbeta med den nationella minoriteten romer. De flesta av dessa kommuner är också förvaltningskommuner för finska där samordnaren är kontaktperson för samtliga nationella minoriteter. Två kommuner i nätverket, förutom pilot-kommunerna, har beslutat om en handlingsplan för romsk inkludering (Eskilstuna kommun och Västerås stad). 29 januari 2015 bjöd Länsstyrelsen i Stockholm in det kommunala nätverket att tillsammans med lokala romska representanter delta på ett dialogmöte i syfte att höra kommunernas behov av stöd för att utveckla arbetet för romers rättigheter lokalt.

3 december 2014 bjöd Länsstyrelsen och Sametinget, inom ramen för minoritetsuppdraget och uppdraget för romsk inkludering, in de nationella myndigheterna Arbetsförmedlingen, Boverket, Diskrimineringsombuds-mannen, Folkhälsomyndigheten, Forum för levande historia, Försäkrings-kassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kulturrådet, Myndigheten för kulturanalys, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Skolinspektionen, Socialstyrelsen, Skolverket, SKL samt Universitets- och högskolerådet i syfte att påbörja en diskussion om ett närmare samarbete kring minoritetspolitiken och strategin för romsk inkludering. Arbetet för ett utökat samarbete kommer att fortsätta kommande år.

Länsstyrelsen i Stockholm samråder med den nationella minoriteten romer genom att bjuda in till större möten, utse referensgrupper och anlita sak-kunniga romer. Länsstyrelsen har även anställt en person med romsk bakgrund för att stödja myndigheten i samtliga samordningsuppdrag avseende romsk inkludering.

Nationella myndighetsuppdrag

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att låta genomföra en fördjupad studie om romska flickors och kvinnors livssituation och hälsa. Studien ska identi-

⁵ www.readtour.se

fiera vilket stöd romska flickor och kvinnor får i dag och vilken kännedom de har om befintligt stöd i samhället. Studien ska redovisas hösten 2015.

Skolverket har uppdraget att tillgängliggöra en utbildning för romska brobyggare i förskola, förskoleklass och grundskola i pilotkommunerna. Syftet är att förbättra romska barns och elevers utbildningssituation. En rapport har lämnats till Länsstyrelsen 1 mars 2015. Myndigheten ska även bidra till en ökad kunskap om situationen för romska barn i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskolan.

Skolverket har utvecklat information på sin webbplats riktad till skolhuvudmän, rektorer och lärare om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Tidigare fanns det endast information från Skolverkets webbplats Tema modersmål. I samband med de föreslagna lagförändringarna om utvidgad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk kommer myndigheten att göra en informationssatsning om detta. Om regleringar kring fjärrundervisning kommer på plats under våren 2015 kommer det också att finnas med i informationssatsningen. Den informationsfolder Skolverket har om Nationella minoriteter i förskola och skola (senast reviderad 2011) ska uppdateras när regelverket är beslutat och därefter distribueras till alla skolor i landet

Skolinspektionen har inlett en granskning av insatser för att anpassa undervisningen till romska elevers förutsättningar och tillgodose deras eventuella behov av särskilt stöd enligt skollagen. I detta ingår att granska hur huvudmännen uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt för romska elever. Granskningen ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 31 maj 2015. De kommuner som ska granskas är Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå, Malmö, Botkyrka, Eskilstuna, Haninge, Karlskoga, Staffanstorps, Upplands Väsby och Örebro.

Socialstyrelsen i uppdrag att se till att lämplig uppdragsutbildning tas fram och görs tillgänglig för att 2014-2015 utbilda 15 brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som anställs för arbete inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården, främst primärvård. Socialstyrelsen ska även ta fram och sprida utbildningsmaterial riktad till personal inom socialtjänsten som stöd i bemötandet och i ett inkluderande arbetssätt, med särskilt fokus på den romska gruppen. En rapport har lämnats till Länsstyrelsen 13 mars. Rapporten redovisas mer utförligt nedan.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har under 2014 haft i uppdrag att utlysa och fördela bidrag till organisationer inom det civila samhället som vill genomföra hälsofrämjande insatser riktade till romer. Myndigheten ska även genomföra en insats för att underlätta erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer. Syftet är att förbättra förutsättningarna för romers engagemang i det civila samhället och för romska organisationers deltagande i arbetet för romsk inkludering. Uppdraget ska redovisas senast den 15 mars 2015.

Pilotverksamheten

Regeringen har beslutat om en särskild satsning i fem kommuner, en så kallad pilotverksamhet under 2012-2015. Fem kommuner är utsedda till pilotkommuner: Luleå, Linköping, Göteborg, Helsingborg och Malmö⁶.

I villkoren för pilotkommunerna anges det att bidraget ska användas för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering inom framför allt områdena utbildning, arbete, hälsa och social omsorg.

För bidraget gäller därutöver att kommunerna ska:

- identifiera romers behov och eventuella problem genom nulägesbeskrivningar i samverkan med relevanta myndigheter,
- bedriva metodutveckling i centrala verksamheter såsom utbildning, arbete, hälsa och socialtjänst i samråd med relevanta myndigheter och vad gäller hälsa även med landstingen,
- dokumentera kontinuerligt och systematiskt de åtgärder som vidtas och noga följa upp dem och att planeringen av den externa utvärderingen integreras i planeringen av åtgärderna, och
- säkerställa lokal romsk delaktighet och lokalt romskt inflytande i utvecklingsarbetet.

Länsstyrelsen har under 2014 hållit i gemensamma möten med pilotkommunerna vid fyra tillfällen. Länsstyrelsen har även besökt pilotkommunerna regelbundet för att träffa styrgrupp, samordnare/projektledare och romer. Några möten har genomförts tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting för att stödja projektet att utveckla systematiska och kvalitativa samråd.

För att romsk delaktighet och inflytande ska finnas i arbetet har Länsstyrelsen etablerat kontakt med romer i de fem pilotkommunerna genom att bjuda in aktiva romer till gemensamma möten. Två möten har genomförts under 2014. På mötena har romer från pilotkommunerna haft möjlighet att ha åsikter om såväl Länsstyrelsens som pilotkommunernas arbete.

Respektive pilotkommun har lämnat en rapport till Länsstyrelsen i Stockholms Län. Kommunernas redovisningar återges i detta kapitel. Romer aktiva i pilotkommunerna bjöds in till ett möte den 19 mars 2015 tillsammans med riksorganisationer och romska sakkunniga. På mötet diskuterades strategin i sin helhet, Länsstyrelsens årsrapport och pilotkommunernas arbete, vilket redovisas under punkt 4.

⁶ Beslut pilotkommuner

Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering

I skrivelsen ”En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032”⁷ anges det att verksamhetsansvariga myndigheter och kommuner för att uppnå resultat måste ta aktivt ansvar för att i sin ordinarie verksamhet uppmärksamma och säkerställa romers tillgång till sina rättigheter. Arbetet ska ske med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden angående mänskliga rättigheter och med särskilt fokus på principen om icke-diskriminering, samt jämställdhet och barnets rättigheter. Det måste vara långsiktiga åtgärder som kan bidra till att förändra etablerade förväntningar, attityder och strukturer.

Minoritetspolitikens målsättning är att ge skydd åt de nationella minoriteterna. Detta innebär att diskriminering på grund av etnicitet eller tillhörighet till någon nationell minoritet ska synliggöras och bekämpas, och att de nationella minoriteterna ska ges förutsättningar att delta i samhällslivet på lika villkor. Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget konstaterar i rapporten ”Nationella minoriteter. Minoritetspolitikens utveckling år 2014”⁸ att minoritetspolitiken hittills haft begränsade effekter vad gäller delområdet diskriminering och utsatthet. Behovet av särskilda insatser för att motverka diskriminering, trakasserier och hatbrott, är påtagligt.

Pilotverksamhetens externa utvärderare konstaterade i sin rapportering för 2013 att rättighetsperspektivet, som är starkt uttalat i regeringens strategi om romsk inkludering, inte är lika starkt återgivet i varken Länsstyrelsens eller flertalet av pilotkommunernas projektplaner. Flera kommuner har under 2014 arbetat om sina projektplaner för att förtydliga rättighetsperspektivet eller initierat diskussionen. Den nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit fram under 2014 har också en betydligt mer uttalad rättighetsanknytning.

Utvärderarna konstaterar att det har skett en positiv utveckling i arbetet med att integrera ett rättighetsperspektiv i pilotkommunsarbetet. Under året har flera kommuner reviderat sina projektplaner och valt att anknyta till rättigheter i målen. Trots detta finns det, enligt utvärderarna, begränsad kunskap, kompetens och förmåga att tala i termer av rättigheter bland högre tjänstemän och bland politiker i pilotkommunerna. De personer som utvärderarna har intervjuat anger att de känner igen sig i ordbruket men väljer själva att inte tala i termer av rättigheter. Utvärderarna anser att det är väsentligt att den kompetensutveckling som fixeras hos projektledare eller samordnare sprider sig vidare i organisationen. Rättighetsperspektivet riskerar annars att utarmas när pilotkommunsarbetet tar slut.

Detta mönster stämmer väl överens med den kartläggning som Emerga AB genomförde på uppdrag av Sveriges Kommuner och Landsting hur kommuner och landsting arbetar med mänskliga rättigheter. Kartläggningen

⁷ Skr. 2011/12:56

⁸ Årsrapport nationella minoriteter 2014. Länsstyrelsen 2015:6

visade att majoriteten av respondenterna fann stora utmaningar för arbetet med mänskliga rättigheter. Rättighetsarbetet saknar ofta en hållbar och tydlig struktur och det råder en stor variation i definitioner av mänskliga rättigheter vilket försvårar ett gemensamt arbete och lärande. Skillnaderna i definitioner tycks bygga på såväl politiska val som på kunskapsbrist. Konsekvensen av det blir att invånarna (rättighetsbärarna) får olika budskap om mänskliga rättigheters roll i deras liv, beroende på i vilken kommun och/eller landsting eller region man bor. Mänskliga rättighetsfrågor återfinns i olika mål- och visionsdokument, men det är tveksamt om ett rättighetsperspektiv faktiskt genomsyrar verksamheterna.

Pilotkommunernas arbete med mänskliga rättigheter och icke-diskriminering

Luleå kommun

Kommunens arbete har utgått från att dels stärka romers tillit till offentlig sektor och dels att öka kunskapen om romer inom organisationen. Luleå kommun menar att en attitydförändring kräver ökad grundkunskap om romers situation historiskt och i nutid, vilket i sin tur stärker principen om icke-diskriminering. Under 2014 har kommunen anordnat utbildningstillfällen för kommunanställda som nåtts av cirka 500 personer samt cirka 150 elever i grundskolan.

Kommunen hänvisar även till arbetet med de brobyggare som är anställda, två kvinnor och en man. Genom brobyggarnas närvaro har andra icke romska medarbetare genom närhet och samtal utvecklat ett jämlikt och ömsesidigt erfarenhetsutbyte. Erfarenheten i kommunen är att de bästa resultaten har uppnåtts genom ett praktiskt, jämlikt och nära arbetssätt mellan brobyggare och andra anställda i kommunen. För att ytterligare stärka arbetet med mänskliga rättigheter valde Luleå kommun att delta i arbetet med att utveckla inflytandet och delaktigheten för romer i utvecklingsarbetet, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting. Ledningens förhållningssätt har varit av avgörande betydelse för den legitimitet och prioritering projektet fått inom respektive förvaltning.

Det finns ingen särskild redovisning hur arbetet riktar sig till kvinnor och barn. Det synsätt Luleå kommun hittills arbetat utifrån är att se helheten. Kommunen menar att de insatser som genomförts har nått en högre andel kvinnor och barn.

Linköpings kommun

Linköpings kommun baserar sitt arbete på flera artiklar i FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna. En viktig del i Linköpings pilotkommuns arbete är att skapa tillit genom samtal och aktiviteter, etablera och förvalta förtroende, ge tid för frågor och reflektion och möjlighet att diskutera olika traditioner, synsätt och regelverk. Kommunen har fortsatt att satsa på ett antal utbildningstillfällen riktade till kommunens tjänstemän. Dessa tillfällen

har innehållit föreläsning av forskare, romer med brobyggande och mångkulturell kompetens, workshops och samtal.

Kommunen redovisar att alla satsningar som görs arbetar långsiktigt med att motverka diskriminering både inom och utanför den kommunala sfären. Kommunen har en överenskommelse med Byrån mot Diskriminering och där lyfts frågan kring diskriminering av romer/resande återkommande vid olika utbildningstillfällen samt vid Dagen mot Diskriminering. Ett annat sätt kommunen har valt är att anordna föreläsningar för allmänheten kring romsk/resande/svensk historia och nutid.

Vårt Nygård, områdeskontoret i Skäggetorp, riktar en stor del av arbetet till flickor/kvinnor. Verksamheten på Vårt Nygård omfattar till större del kvinnor än män i enskilda samtal. Generellt uppger kommunen att det är lättare att organisera aktiviteter för pojkar och få dem att komma, då utbudet av fritidsaktiviteter som är mer typiska för pojkar än flickor, är större. För flickor ordnar kommunen en tjejgrupp för romska flickor 10-12 år samt en ”ungamammorgrupp”. En verksamhet med att sy traditionella finsk-romska kläder är startad i samarbete med ABF och Coompanion för finsk-romska kvinnor.

I skolan arbetar bland annat brobyggarna specifikt med att lyfta fram flickors perspektiv och möjligheter i framtiden. I kommunen finns även verksamhet på Jobb- och kunskapsstorget med en brobyggare anställd. Här redovisar kommunen en viss övervikt av män i verksamheten.

Göteborgs stad

Under 2014 har projektplanen för romsk inkludering reviderats där mänskliga rättigheter och minoritetslagstiftningen har förstärkts. Principen om icke-diskriminering är det övergripande målet med arbetet att romers rättigheter ska förverkligas inom kommunens ordinarie verksamhet, på samma villkor och i samma utsträckning som för icke-romer.

Staden arbetar i fem temagrupper som har fått i uppdrag att identifiera hinder för romers rättigheter inom respektive område. Staden har också tagit fram en ny handlingsplan för de nationella minoriteterna som utgör ett ytterligare stöd för det långsiktiga arbetet att integrera de nationella minoriteternas rättigheter i kommunens ordinarie verksamhet.

Barn är en prioriterad målgrupp i både pilotkommunsarbetet och i stadens handlingsplan för nationella minoriteter. Fokus i arbetet ligger på barnens rätt till utbildning och språk/modersmålsundervisning och skolbrobyggarnas arbete har varit viktigt i sammanhanget.

Göteborg anger att det finns en förbättringspotential gällande specifika insatser riktade till målgruppen kvinnor.

Helsingborgs stad

I Helsingborgs kommun redovisar att respektive förvaltning arbetar aktivt med att förändra etablerade attityder och strukturer inom befintliga verksamhetsområden för att säkerställa romers tillgång till mänskliga rättigheter. Kommunen stödjer Antidiskrimineringsbyrån i Helsingborg som vid några tillfällen bjudits in för att informera stadens tjänstemän om diskrimineringslagen. Antidiskrimineringsbyrån har en tät kontakt med romska föreningar i staden, och har under 2014 hållit i föreläsningar om likabehandling och diskriminering till dessa.

2014 fattade styrgruppen för pilotverksamheten beslut om att prioritera målgruppen tjejer mellan 15-25 år. Brobyggaren inom socialförvaltningen/arbetsmarknadsförvaltningen har utvecklat ett tjejprojekt och brobyggarna på skol- och fritidsförvaltningen håller i tjejgrupper. Syftet med arbetet är att stärka tjejernas självkänsla och självförtroende och motivera dem att fullfölja sin skolgång.

Romarådet har försökt att engagera romska kvinnor. Målet är att respektive grupp ska företrädas av en man och en kvinna, detta för att säkerställa en jämn könsfördelning. Det har dock inte varit enkelt. Idag är majoriteten av rådets företrädare män.

När det gäller den prioriterade målgruppen barn beskriver kommunen sitt arbete i skolorna. Brobyggarna arbetar med att motivera skolungdomarna för att de ska kunna prioritera skola och utbildning. Kommunen samarbetar även med föreningen Vorta Drom i ett projekt som syftar till att öka förutsättningarna till hälsosamma levnadsvanor och förbättrad hälsa, för barnen och deras familjer.

Malmö stad

Pilotverksamheten i Malmö syftar till att stärka och utveckla Romska informations- och kunskapscenters (RIKC) ordinarie arbete. Arbetet på RIKC är rättighetsbaserat och utgår från transparens, delaktighet, ansvar och icke-diskriminering. Arbetet syftar till att tillgängliggöra de mänskliga rättigheter som finns för samtliga svenska medborgare. De rättighetsområden som pilotprojektet fokuserar på är arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet. I detta arbete är även barns rättigheter centrala.

I pilotprojektet lägger man halva sin arbetstid på stödjande, operativ, informerande och inkluderande verksamhet till den romska befolkningen och halva arbetstiden gentemot majoritetssamhällets institutioner med kompetensutveckling inom romsksvensk historia och livsvillkor och normkritiska perspektiv. RIKC strävar efter att både internt och externt öka medvetenhet kring och utgå ifrån normkritiska perspektiv i sitt arbete, vilket man anser är avgörande för att hindra och förebygga direkt och indirekt diskriminering.

Malmö redovisar att pilotverksamheten når lika många kvinnor som män, men inom olika sfärer och insatser. Könsstatistiken för pilotverksamheten

visar att kvinnor efterfrågar stöd i individuella ärenden i större utsträckning medan de romska representanterna vid strategiska möten oftast är män. Under hösten 2014 har dock en romsk kvinna blivit mer aktiv i dessa strategiska frågor.

Tillgängliggörandet av barns rättigheter aktualiseras särskilt vid individärenden gällande skola. I dessa möten med både utbildningsansvariga och socialtjänst är barnets bästa i fokus, där även barnets minoritetsstatus ska spela en viktig roll.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Utgångspunkten i strategin för romsk inkludering är att insatserna ska säkerställa att också den nationella minoriteten romer ska få tillgång till de mänskliga rättigheterna. Det främsta ansvaret för åtgärderna ligger hos de offentliga myndigheterna, oavsett verksamhetsområde. Länsstyrelsen bedömer att pilotkommunerna under året har utvecklat det rättighetsbaserade arbetet. Kommunernas aktiviteter och i vissa fall reviderade projektplaner visar på ett tydligare fokus att arbeta för att romer ska kunna få tillgång till sina rättigheter, genom bland annat förändrat arbetssätt i de olika kommunala förvaltningarna. I pilotkommunerna saknas det dock generellt fortfarande nödvändig kunskap om de mänskliga rättigheterna och vad detta innebär för offentliga aktörer. Kunskapen stannar ofta i projektorganisationen. Samtliga kommuner behöver arbeta för att nå större spridning till fler förvaltningar och stadsdelar. I skrivelsen för strategin anges det även att kvinnor och barn bör vara prioriterade målgrupper. Länsstyrelsen bedömer att kommunerna under kommande år behöver förstärka arbetet gentemot dessa grupper.

Länsstyrelsen och Sametinget rapporterar i minoritetsuppdraget att tar upp i rapporten, Nationella minoriteter, minoritetspolitikens utveckling år 2014, det vill säga att de nya arbetssätten ofta stannar hos ansvariga tjänstemän eller enskilda lokalpolitiker. Statliga och kommunala tjänstemäns intresse, tolkning och förmåga att påverka för att förändra arbetssätt inom förvaltningarna har stort avgörande på hur arbetet utvecklas. I rapporten konstateras det att det finns brister i den nuvarande lagstiftningen för att komma åt detta fenomen⁹. Länsstyrelsen ser samma behov i strategin för romsk inkludering.

Kommissionen mot antiziganism beskriver även de att det fortfarande råder en utbredd oförståelse vad gäller samhällets ansvar för romers utsatta situation i dag och hur antiziganism påverkar bemötande och beslutsfattande¹⁰.

Länsstyrelsen bedömer att det finns behov av kunskap om metoder och arbetssätt i det offentliga för att motverka diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen är en viktig aktör i detta arbete och bör kopplas starkare till strategins genomförande med särskilda uppdrag gentemot den nationella minoriteten romer. I dialog med pilotkommunerna har det framkommit att

⁹ Nationella minoriteter, minoritetspolitikens utveckling år 2014. Länsstyrelsen 2015

¹⁰ Kommissionen mot antiziganism. Första delrapporten

man upplever att diskrimineringsärenden som anmäls av romer är resurskrävande och att ärenden därför ofta läggs ner. Upplevelsen är att Diskrimineringsombudsmannen behöver ges utrymme att genomföra mer omfattande utredningar.

Förslag till regeringen:

Att regeringen förtydligar lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, och i samband med det ser över möjligheten att införa tillsyn.

En tydligare lagstiftning behövs för att påskynda förverkligandet av de nationella minoriteternas rättigheter. I detta arbete bör kommuner, landsting och övriga myndigheters ansvar klargöras. Genom att i lagstiftning även stärka möjligheterna för individer att utkräva sina rättigheter skulle individerna få en större möjlighet att agera när de inte får del av sina rättigheter. Särskilt förtydligande behövs angående det offentliga ansvar för samråd samt delaktighet och inflytande i frågor som berör.

Att DO får i uppdrag att särskilt redovisa erfarenheter i frågor om diskriminering som rör personer som tillhör de nationella minoriteterna, redovisningen bör ha ett genus- och barnperspektiv.

Det saknas nödvändig kunskap och metoder för ett effektivt arbete mot diskriminering av nationella minoriteter.

Romsk delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet

Målet för minoritetspolitiken är att de nationella minoriteterna ska ges inflytande i frågor som berör dem. Denna rätt till inflytande finns tydligt reglerad både i Europarådets ramkonvention och i den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Enligt FN:s barnkonvention ska barn och ungdomar ges rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem (artikel 12), vilket således även gäller barn som tillhör de nationella minoriteterna.

Grundläggande i strategin är att allt arbete måste utvecklas i samråd med den romska gruppen. En stark framgångsfaktor för ett lyckat minoritetsarbete är hur kommunen lyckas med att göra minoriteten delaktig i arbetet. Delaktighet kan innebära representation i styrgrupper, projektgrupper/processgrupper och/eller ett etablerat och formaliserat samrådsförfarande.

Enligt vad pilotverksamhetens externa utvärderare erfar finns det fortfarande en osäkerhet från kommunernas sida kring vad som är delaktighet och hur man kan få till stånd ett fungerande samrådsförfarande. En annan viktig del i diskussionen kring delaktighet är frågan om representation. Vem bestämmer vilka som ska representeras från de olika parterna för att samråden ska bli mest effektiva? Frågan om vad som är delaktighet *på riktigt* och hur man säkerställer detta är ständigt aktuell, inte minst från romernas sida.

I nulägesbeskrivningen uppmärksammar Folkhälsomyndigheten civilsamhällets och ideella föreningars roll när det gäller dialog och samverkan. Myndigheten bedömer att det finns ett behov av att utveckla arbetssätt och arbetsformer för dialog och samverkan mellan kommuner och landsting och romer. Olika insatser riktade till romska grupper behöver föregås av en omsorgsfull dialog och förankring mellan parterna. Mer utvecklade samverkansformer och systematiskt informationsutbyte skulle kunna bidra till att kommunen och landstinget får mer kunskap om romers kultur och specifika behov men även bidra till att skapa ömsesidigt förtroende och tillit¹¹.

Sveriges Kommuner och Landsting

Sveriges Kommuner och Landsting har beviljats medel från regeringen för att driva ett projekt som innebär att stödja pilotkommunerna i arbetet med att utveckla kvalitativa och systematiska samråd med den nationella minoriteten romer¹². Målet är att samråd skall bli en integrerad del i respektive kommuns styrning. Sveriges Kommuner och Landsting ansvarar för att tillhandahålla en processledare som stödjer och dokumenterar arbetet i kommunen. Upplägget för arbetet är att arbeta processinriktat, utifrån lokala behov och förutsättningar, för att hitta former och system för samråd. Processarbetet innebär att utforska olika perspektiv och genom dialog i en arbetsgrupp komma fram till godtagbara lösningar för alla berörda. Arbetsgruppen består av romer, tjänstemän och politiker. Att uppnå konsensus kring ett förslag är det optimala resultatet. Mottagare av förslaget är dock den politiska nivån i kommunen, som har att ta formell ställning till det.

Sveriges Kommuner och Landsting och Länsstyrelsen i Stockholm genomförde besök till respektive pilotkommun under senare delen av 2013 och i början av året 2014 för att informera om och erbjuda kommunerna att ingå i projektet. Göteborgs stad beslutade relativt snabbt att delta i utvecklingsprojektet. I Luleå kommun togs beslut under sommaren för att delta. I Linköpings kommun pågår alltså en diskussion där man överväger ett deltagande.

Malmö kommun avstod från erbjudandet med följande motivering:

Eftersom RIKC har ett kommunövergripande uppdrag, en institutionell förankring och har ett väl etablerat nätverk med romska aktörer, organisationer och representanter har vi utarbetat metoder som anses uppfylla inflytande och delaktighet för den romska minoriteten i Malmö.

Utifrån det nya uppdraget där Sociala resursförvaltningen/RIKC har fått den centrala rollen gällande framtagande av handlingsplan/policy för Malmö stads arbete med den romska nationella minoriteten, kommer vi arbeta ännu mer med metoder för inflytande och delaktighet.

¹¹ Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt. Länsstyrelsen 2014:22, s. 48

¹² Bidrag för utvecklingsarbete kring samrådsformer för romsk inkludering.

A2012/1965/DISK

Helsingborgs stad meddelade också, efter övervägande i ansvarig politisk nämnd, att de avstod från erbjudandet med skälen att:

1. *Vi har en fungerande kommunikation med romerna.*
2. *Vi uppfattade SKL:s erbjudande som alltför uppstyrt och med för små möjligheter till lokal anpassning, speciellt gällande politikernas deltagande.*

Innan sommaren startade processen upp i Göteborg där intresset och uppslutningen var stark för att genomföra utvecklingsarbetet. Processledaren har under hösten genomfört intervjuer med ett stort antal människor för att fånga in berättelser och perspektiv på frågan: Vad är viktigt för att utveckla hållbara, systematiska och kvalitativa samråd för romsk inkludering? En arbetsgrupp bildades innan årsskiftet.

I november påbörjades en liknande process i Luleå. En arbetsgrupp är under bildande och beräknas komma igång under tidig vår 2015.

Arbetsmodellen har spridits till andra kommuner genom det kommunala nationella nätverket för romsk inkludering. Flera av kommunerna är intresserade att delta i eventuella kommande satsningar. Sveriges Kommuner och Landsting bedömer att arbetet kan bli ett gott exempel på hur man kan gå tillväga i kommuner. En dylik process är dock kostsam för en enskild kommun och Sveriges Kommuner och Landsting vill att regeringen redan nu funderar över hur ett fortsatt stöd kan utformas för kommuner som vill utveckla kvalitativa och systematiska samråd för romsk inkludering.

Pilotkommunernas arbete med inflytande och delaktighet

Luleå kommun

Sedan tidigare finns ett samrådsförfarande mellan kommunen och de nationella minoriteterna. Ett antal gånger per år träffas utsedda företrädare för de olika minoritetsgrupperna och kommunala tjänstemän på olika nivåer i kommunen för att samråda enligt det lagkrav som finns. Hittills har kommunen säkerställt romsk delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet genom de anställda brobyggarna, en representant för föreningen Romankvinnans rätt i samhället och genom informella kontakter. Då detta inte är hållbart i längden har kommunen tackat ja till processtödet från Sveriges Kommuner och Landsting.

Linköpings kommun

Under 2014 har Linköpings kommun etablerat kontakt med fler romska grupper och fler föreningar. Både kvinnor och män. Parallellt med de föreningar som finns samtalar kommunen med ett antal enskilda aktivister. Uppfattningen från föreningshåll, aktivister och kommun är att den gemensamma processen utvecklas. Årsrapporten för 2014 diskuterades på ett samrådsmöte i Linköpings kommun med romska företrädare. De romska representanterna menade att de själva behöver organisera sig ytterligare i

Linköping och att kommunen med fördel skulle satsa på ett arvoderat samråd.

Göteborgs stad

Göteborg Stads samråd med de romska befolkningsgrupperna sker i separata processer tillsammans med Romska rådet och med Kulturgruppen för resandefolket. Romska rådet är en bred sammanslutning av romer från olika grupperingar i Göteborg som från hösten 2012 utgör en samrådsgrupp gentemot stadsledningskontoret och pilotprojektet. Romska rådet består av 15 medlemmar som representerar fyra av de fem nationellt erkända undergrupperna av romer (svenska romer, finska romer, utomnordiska grupperna romer och nyanlända romer). Romska rådet har en jämn könsfördelning och en stor variation i åldrar.

Inom pilotprojektet har samrådsformerna med Romska rådet varit än mer frekvent. Kommunen samråder med rådet en förmiddag per månad, cirka tio gånger per år. Därutöver förekommer en fördjupad dialog och samråd genom temagruppernas arbete. Vid dessa tillfällen är det kommunens centrala tjänstepersoner och operativa chefer som träffar Romska rådet. Cirka fyra gånger om året träffar representanter från Romska rådet dessutom den politiska referensgruppen i pilotprojektet. Dessa politiker är fullmäktige- och nämnsledamöter som är utsedda av kommunstyrelsen.

Pilotprojektet har skapat fungerande rutiner kring samrådets olika faser, som i och för sig behöver utvecklas kontinuerligt. Svårigheter utifrån ojämlika förutsättningar mellan i första hand romska representanter och tjänstepersoner uppkommer återkommande och riskerar i vissa fall väcka den underliggande misstron till pågående processer och arbete. Kommunens arvodering till romska rådet för det arbete som genomförs i samråd, temagrupper och liknande är dock inte ett tillräckligt stöd för att möjliggöra ett romskt deltagande fullt ut, på grund av ekonomiska skäl.

Helsingborgs stad

I Helsingborg finns sedan tidigare en etablerad kontakt med romer och ett så kallat Romaråd finns organiserat. I Romarådet sitter romska företrädare från olika romska grupper i Helsingborg. Romer är också representerade i projektorganisationen. I styrgruppen ingår två representanter från Romarådet och i processgruppen ingår två föreningsrepresentanter och två representanter från Romarådet. I både styrgruppen och processgruppen har romerna medbestämmanderätt. De romska representanterna, som sitter med i både styrgruppen och processgruppen, upplever att de har ett större inflytande idag.

Processledaren bjuder in romer till stormöten tre gånger per år. Det finns stora utmaningar att nå ut till hela gruppen och kommunen försöker fortfarande hitta metoder och strukturer för att möjliggöra romernas delaktighet och inflytande på alla plan och nivåer.

Malmö stad

Malmö stad tolkar innebörden av delaktighet att erbjudas möjligheten att tillgodogöra sig relevant information samt att få möjlighet till inflytande och medverkan i beslut i det som påverkar individen. I pilotverksamheten möter projektledaren dagligen individer och representanter som tillhör flertalet av de romska grupperingar som finns i Malmö. Detta sker genom större informationsmöten och konferenser, genom individärenden, genom spontana besök på centret och i informella sammanhang såsom sociala tillställningar, samlingar och arrangemang samt ett stort antal telefonsamtal. I dessa möten inhämtar och delger projektledare information och synpunkter om arbetets gång, centrala frågor och behov som ska lyftas. Föreningsrepresentanter som RIKC har regelbunden kontakt med möter även projektledaren för pilotverksamheten och får på så vis insyn i arbetet och möjlighet att komma med synpunkter.

Avslöjandet om Skånepolisens databas hösten 2013 påverkar och präglar fortfarande arbetet på RIKC, och även arbetet i pilotverksamheten. Det förlorade förtroendet för polismyndigheten och övriga myndigheter kommer att fortsätta vara en stor utmaning i det framtida arbetet med romsk inkludering och delaktighet.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Länsstyrelsens bedömning är att det finns en god vilja och en ambition att utveckla dialog och inflytande för romer i pilotkommunerna. Trots detta brister kommunerna framför allt gällande systematik och formalisering av dialogen. Romer bjuds allt för ofta inte in för att diskutera aktiviteter som kommunen önskar utveckla för målgruppen. Kommunerna behöver stödet från Sveriges Kommuner och Landsting för att hitta former för samverkan på strategiskt nivå. En oberoende part för att se allas perspektiv, där befintliga strukturer sätts åt sidan, kan behövas för att åstadkomma förändringar. Därefter behöver kommunerna utveckla dialogen i den vardagsnära verksamheten, till exempel i skolor eller inom äldreomsorgen, där det individuella mötet kan ha större effekt än det formaliserade samrådet.

Länsstyrelsen kan även se att dialogen kan upplevas ojämlig genom att romerna inte får tid och utrymme att diskutera och förankra aktiviteter i en vidare grupp samt att de romska representanterna inte ges tillräckliga resurser genom till exempel möteslokal eller arvode.

Förslag till regeringen:

Att Sveriges Kommuner och Landsting får fortsatt statligt stöd att stödja kommuner och landsting/regioner i arbetet med att utveckla kvalitativa och systematiska samråd enligt den processmodell som utvecklats i pilotverksamheten.

Stödet bör inkludera fler kommuner än tidigare samt även landsting och regioner. Modellen bör även spridas till hela landet.

Långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen

I villkoren för pilotkommunerna anges det att bidraget ska användas för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers tillgång till deras rättigheter.

Kommunen ska också dokumentera kontinuerligt och systematiskt de åtgärder som vidtas och noga följa upp dem.

Pilotverksamheten ska hitta strategier för att införliva resultaten i de ordinarie strukturerna och verksamheterna. De externa utvärderarna har under 2014 särskilt analyserat hållbarheten i pilotkommunernas arbete. Implementering eller integrering i den reguljära verksamheten handlar först och främst om att hela eller delar av pilotkommunsprojektets resultat blir en del av den ordinarie strukturen i kommunen. Flera intervjupersoner lyfter fram brobyggarna som centrala i fortsatt arbete med romsk inkludering. Många likställer en implementering i reguljär verksamhet med att brobyggarna får möjlighet att fortsätta sina anställningar antingen via kommunal finansiering eller att staten fortsätter ge möjligheter till finansiellt stöd. Långsiktighet kan också uppnås genom att romsk inkludering och arbetet mot antiziganism skrivs in i kommunala handlingsplaner, styrdokument och uppföljningssystem. En stor del av dessa dokument kräver politiska beslut, vilket kan öka möjligheten till långsiktighet.

Utvärderarna konstaterar att det fortfarande finns utmaningar i hur kommunerna har valt att organisera pilotverksamheten. Några kommuner har en tydlig projektorganisation med styrgrupp och projektgrupp, medan några har förlagt arbetet som en förstärkning av den ordinarie verksamheten. Utvärderarna lyfter i sin rapport behovet av styrgrupp och projektgrupp för mandat och ansvarsutkrävande. Vikten av uppföljningssystem har också framhållits, inte minst för att lägga grunden till hållbarhet.

De personer som de externa utvärderarna intervjuat ser behov av att regeringen beslutar om en fortsättning av insatser kopplade till strategin för romsk inkludering. Kommunerna har behov av att få stöd i arbetet genom att regeringen legitimerar vikten av ett fortsatt fokus på frågan.

Pilotkommunernas arbete för långsiktighet

Luleå Kommun

Kommunens strategiska uppföljningssystem, Stratsys, har under hösten blivit tillgängligt för pilotverksamheten. Det innebär att pilotverksamheten närmat sig ordinarie struktur under 2014. För att säkerställa långsiktighet behöver mål sättas upp inom förvaltningarna där insatser för och med romer prioriteras.

Kommunen ser att det finns problem med en strategi som riktar sig till en särskild etnisk grupp utan att i övrigt specificera andra viktiga parametrar. De vanliga sätten att inrikta vem man särskilt ska nå med sin verksamhet är antingen ålder, geografisk hemvist, socioekonomisk status eller liknande. Luleå kommun ser utmaningar i att kalla ett arbete, som syftar till att alla medborgare ska få tillgång till sina mänskliga rättigheter inom ordinarie struktur, för ett projekt. Styrgruppen för Luleås pilotverksamhet har av den anledningen valt att flytta över styrningen till en annan, permanent styrgrupp som leder ett av kommunens visionsprogram, Program A, Alla jämlika!

Den viktigaste ansatsen i kommunen för att bygga upp en långsiktig struktur sker dock genom utvecklingsarbetet tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting för ökad delaktighet och inflytande för romer. Genom en formaliserad dialog kan det fortsatta arbetet fokusera på de områden romer själva lyfter upp som allra viktigast.

Ett samarbete med Norrbottens läns landsting kring en gemensam konferens på temat romer under 2015 har kommit igång under slutet av 2014. För Luleå kommuns del är det ett sätt att bredda och dela med sig av erfarenheterna hittills.

Linköpings kommun

Ytterst ansvarig för pilotverksamheten är kommunstyrelsen. Det operativa arbetet sker på ett socialt resurscenter i stadsdelen Skäggetorp, Jobb- och kunskapstorget och genom brobyggare i skolan. Kommunen har sex brobyggare som är placerade ute på skolor, i förvaltning eller på resurscentrumet. Arbetet i Linköpings kommun koordineras av en samordnare som är placerad på stadsledningskontoret. Samordnaren har strategiskt ansvar för flera olika frågor där romsk inkludering är en.

Sedan starten av pilotkommunsarbetet har kommunen utvecklat fyra modeller för romsk inkludering. Vårt Nygård med inriktning socialt områdesarbete, brobyggarfunktionen inom Jobb- och kunskapstorget, en tredje modell utgör brobyggjarrollen anställd i skolan och den fjärde är ”Böcker för alla bygger broar”. Brobyggare går som en röd tråd genom arbetet tillsammans med andra tjänstemän. Samtliga fyra modeller som nu utkristalliserat sig inom Linköping kommuns pilotkommunsarbete kommer under det sista innevarande året att fortsatt justeras och dokumenteras.

Ett antal samarbetspartners finns, till exempel samverkan med ideella föreningar och bildningsförbund. I modellen som Vårt Nygård utgör ingår uppdraget att bygga nätverk för samarbete med adekvata aktörer.

Hösten 2014 fick Barn- och ungdomsnämnden, Omsorgsnämnden och Kommunstyrelsen i uppdrag att tillsammans med Socialnämnden, Bildningsnämnden och Kultur- fritidsnämnden i uppdrag att utreda kommunens ”Långsiktiga arbete med Brobyggare”. Arbetet fortgår fram till april 2015 då kartläggning och förslag ska lämnas till politikerna.

De svårigheter som kommunen redovisar är att många fortfarande inte vill bli igenkända som romer i möten. Flertalet vill inte att dokumentation ska visa vilket land eller modersmål som är ursprunget, eller har ingen önskan om att dokumentation sker. En del vill även träffas utanför verksamheten så att ens identitet i samhället fortfarande kan vara ”icke rom”. Det som fungerar bra är att brobyggarna genom sin flexibilitet och närvaro på olika platser visat att ett arbete pågår med romsk inkludering samt ökat tillfällena till möte för samtal mellan brobyggare och individer.

Göteborgs stad

I oktober 2012 gav kommunstyrelsen i Göteborg stadsledningskontoret i uppdrag att utreda behovet av ett romskt informations- och kunskapscenter (RIKC). Utredningen har slutförts under året med stöd av den Europeiska socialfonden. En särskild projektledare som har haft stöd av personer ur Romska rådet har intervjuat ett stort antal personer inom olika romska grupper och tjänstemän från olika kommunala förvaltningar. Dialog har inletts med både Västra Götalandsregionen och med kranskommunerna genom Göteborgsregionens kommunalförbund. Både inom Västra Götalandsregionen och hos några av kranskommunerna finns det ett intresse att arbeta vidare med att utveckla samarbetet. Kommunstyrelsen har därefter enats om att genomföra förslagen från förstudien och vill successivt bygga upp ett romskt center.

Brobyggarna inom skolan och inom socialtjänsten personifierar en del av det långsiktiga arbetet med att bygga upp kompetens inom kommunens ordinarie struktur. De brobyggare som hittills anställts i staden är tillsvidareanställda och kommer även fortsättningsvis att ha ett uppdrag kopplade till de romska befolkningsgrupperna.

En utmaning, menar man, är att kunskapsspridningen av uppdraget till stadens olika verksamheter i förvaltningar och bolag är besvärlig, i en stor stad som Göteborg. Man redovisar också att ett hinder i arbetet är okunskap om att positiv särbehandling i enlighet med minoritetskonventioner kan vara påkallat och befogat i arbetet för lika rättigheter.

En framgångsfaktor som staden beskriver är att, i grupper/processer såsom temagrupperna, kombinera romska sakkunniga med tjänstepersoner med sakkompetens inom det specifika verksamhetsområdet. Utgångspunkten att

arbete med romer snarare än för romer leder till ökad legitimitet och måluppfyllelse.

Helsingborgs stad

I Helsingborg är pilotverksamheten organisatoriskt förlagt under Arbetsmarknadsförvaltningen (tidigare utvecklingsnämndens förvaltning). Cheferna på Arbetsmarknadsförvaltningens olika enheter samt cheferna för fritidsförvaltningen, socialförvaltningen och arbetsförmedlingen utgör styrgrupp tillsammans med förvaltningschefen på Arbetsmarknadsförvaltningen, processledaren och romska representanter. Utöver detta finns även en processgrupp för att just processa mer operativa frågeställningar. Övriga minoritetsfrågor finns placerade på kulturnämnden som inte har någon aktiv roll i pilotkommunsarbetet eller representant i styrgruppen.

Staden arbetar långsiktigt med förtroendeskapande aktiviteter. Man arbetar uppsökande för att informera, motivera och stödja romer att delta i samhällslivet och vid behov ta del av hela det utbud som samhället tillhandahåller. För att skapa en hållbar utveckling är det av största vikt att använda samhällets ordinarie strukturer. Det kan vara lockande att ur ett kortsiktigt perspektiv hitta specifika samhällsstrukturer för romer men ur hållbarhetsaspekt mycket vanskligt.

Helsingborgs stad beskriver sitt långsiktiga arbete utifrån brobyggarnas arbete. Brobyggare finns inom flera olika verksamhetsgrenar varav tre är knutna till utbildningsförvaltningen, dessa tre arbetar stadsövergripande. Ytterligare en brobyggare finns på utvecklingsnämnden/arbetsmarknadsförvaltningen. Genom brobyggarna tillgängliggörs de befintliga insatserna för romer, till exempel stöd i skolan. Respektive förvaltning dokumenterar sitt arbete och resultat. Alla möten protokollförs.

Staden upplever att projektorganisationen fungerar bra. Även samverkan/samarbetet mellan förvaltningarna, myndighet och romer har fungerat bra det senaste året. I något fall har det varit en lång förankringsprocess när det gäller brobyggarens uppdrag.

Malmö stad

I Malmö är pilotverksamheten en utveckling och förstärkning den ordinarie verksamheten RIKC. RIKC startades 2009 i Malmö och finansierades under det första året av Delegationen för romska frågor. 2010 tog Malmö stad över finansieringen, verksamheten blev permanent hösten 2012. RIKC arbetar utifrån ett holistiskt och tvärvetenskapligt förhållningssätt och fungerar som en plattform utifrån vilken strategiska och operativa insatser samordnas. Centret kompetensutvecklar offentligt anställda och andra intresserade inom minoritetslagstiftning, romsk historia, romska livsvillkor och interkulturella ytterligare. Centret har medborgarkontorsverksamhet och har stödande verksamhet inom skola och socialtjänst.

En viktig del av RIKC´s arbetsmetod är att centrets anställda ansvarar för såväl det operativa som det strategiska arbetet gällande den romska minoritetens rättigheter samt att insatserna riktas i lika stor utsträckning gentemot majoritetssamhällets institutioner som den romska minoriteten.

Malmö stad pekar på nödvändigheten av ett permanent center för att skapa tillit, trovärdighet och stabilitet samt att arbetet ska ske på individuellt/operativt och strukturellt/strategiskt plan.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Länsstyrelsen bedömer att det för arbetet med romsk inkludering är nödvändigt med stark förankring hos tjänstemän och politiker. Det behöver också finnas tydligt utpekade ansvariga funktioner med mandat. Hur kommunen har valt att organisera utvecklingsarbetet har också betydelse. En organisation som är uppbyggd kring formaliserade styrgrupper och projektgrupper med ambitionen att föra in romers tillgång till sina rättigheter i kommunernas uppföljningssystem har lagt en god grund för hållbarhet.

I uppföljningen av minoritetspolitiken 2014 har man gjort liknande erfarenheter. Enskilda som bor inom förvaltningsområdena har idag flera möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda och störst möjlighet har de individer som bor i en kommun som får statsbidrag för individens minoritetsspråk. I rapporten anges det bland annat att de goda resultaten inom förvaltningsområdena har en tydlig koppling till de statsbidrag som utbetalas för minoritetspolitiska insatser och att kommuner och landsting har tydligt utpekade och väl förankrade funktioner med ansvar för det lokala minoritetsarbetet

Årets redovisningar från myndigheter med särskilda minoritetspolitiska uppdrag visar även det att myndigheters insatser för att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter har en tydlig koppling till särskilda regeringsuppdrag, främst uppdrag som tilldelas ekonomiska medel.

I den första delrapporten från Kommissionen mot antiziganism diskuteras att en väg för att nå långsiktighet i arbetet skulle kunna vara att inrätta en nationell institution med samlat ansvar för frågor som rör antiziganism och romers rättigheter. Länsstyrelsen stödjer detta under förutsättning att förslaget förankras brett i den romska gruppen.

Förslag till regeringen:

Att regeringen förlänger stödet till pilotkommunerna enligt tidigare och utökar möjligheten till fler kommuner att söka motsvarande stöd att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers tillgång till deras rättigheter. Länsstyrelsen föreslår regeringen att se över möjligheten att omvandla stödet att motsvara förvaltningsområde, men för romsk inkludering.

Att regeringen utreder möjligheten till att inrätta en institution med ansvar för frågor som rör antiziganism och romers rättigheter.

Arbete

För området arbete formulerar strategin för romsk inkludering följande verksamhetsmål: Regeringens viktigaste mål är full sysselsättning. Detta gäller för befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer. Målgruppen är framför allt de romer som lever i ett socialt och ekonomiskt utanförskap. I uppdraget till pilotkommunerna är arbete ett prioriterat område. Arbetsförmedlingen har uppdrag att ingå i pilotverksamheten och lämnar även de en årlig rapport till Länsstyrelsen i Stockholm. Vidare har Länsstyrelsen haft fördjupande dialoger med såväl Arbetsförmedlingen, kommuner i det nationella nätverket för romsk inkludering och med romer kring förslag på åtgärder i kommande satsningar.

I underlagsrapporten till nulägesbeskrivningen gällande arbete¹³ uppfattar såväl romer som tjänstemän att fördomar och negativa uppfattningar om romer som grupp är ett stort hinder för romer på arbetsmarknaden. Andra faktorer som upplevs som hinder på arbetsmarknaden för romer är bristande utbildning och låg utbildningsnivå. I rapporten påtalar Länsstyrelsen att Arbetsförmedlingens och kommunernas arbete behöver förstärkas för att en reell förändring ska kunna komma till stånd för att öka romers möjligheter att få arbete och att få sina grundläggande mänskliga rättigheter tillgodosedda, bland annat genom särlösningar och insatser riktade till romer, både hos Arbetsförmedlingen och i kommunerna. Samverkan mellan dessa behöver också stärkas.

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har i uppdrag att medverka i pilotverksamheten. Uppdraget är nationellt men har ett särskilt fokus på de fem pilotkommunerna. Arbetsförmedlingen har utsett fem pilotkontor (ett arbetsförmedlingskontor i respektive pilotkommun) som bärare av uppdraget lokalt. På varje pilotkontor har en kundresurs, med inriktning minoritet, anställts. Arbetsförmedlingens kundresurser har fokus på arbetsmarknad och fungerar som ett stöd mellan arbetssökande och Arbetsförmedlingen. De är behjälpliga utifrån individuella förutsättningar och behov och samarbetar med arbetsförmedlare för att säkerställa individuellt stöd. Under 2014 har kundresurserna bidragit till att cirka 120 personer har skrivit in sig på arbetsförmedlingen, att cirka 90 personer kommit ut i arbete samt att cirka 90 personer kommit ut i praktik.

Arbetsförmedlingen har gjort olika insatser för att säkerställa att det inom myndigheten finns kunskap om romer som nationell minoritet. Exempelvis ingår numera webbutbildningen ”Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden” i myndighetens basutbildning för nyanställda. Detta har resulterat i att 1170 anställda inom myndigheten genomfört utbildningen under 2014.

¹³ Romers rätt till arbete – en nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter. Länsstyrelsen 2014:23

Arbetsförmedlingen beskriver i sin rapport att uppdraget bidrar till att myndigheten tydligare kan belysa frågan kring romers rättigheter. Arbetsförmedlingen ser dock vissa utmaningar i delar av uppdragets genomförande. Rollen som kundresurs är ny och svår att avgränsa. Rollen behöver utvecklas, inte minst för att efterfrågan på stöd från kundresurserna är stor. Romer är individer men det finns ibland en tendens att de betraktas utifrån en kollektiv uppfattning om romers situation på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen kan se att det behövs en mer sammanhållande struktur för frågor som rör de nationella minoriteterna, exempelvis genom bättre samverkan mellan myndigheter. Om det inte genomförs riktade insatser gentemot den romska gruppen finns en risk att frågan inte blir prioriterad.

Arbetsförmedlingen har goda erfarenheter av det arbete som genomförs av kundresurserna i de fem pilotkontoren. Arbetsförmedlingen kan dock fortfarande se vissa utmaningar med att det enbart skapas ett förtroende för enskilda kundresurser och inte för myndigheten i stort. För att åstadkomma långsiktighet i arbetet vidareutvecklar Arbetsförmedlingen yrkesrollen i den modell som finns för kundresurs inom etableringsuppdraget. Kundresurs, inriktning minoritet, är ett sätt för myndigheten att avgränsa och renodla yrkesrollen gentemot de brobyggare som exempelvis finns inom kommunal verksamhet. Det är även ett sätt att formalisera kundresursens arbetssätt där goda exempel, erfarenheter och metoder från pilotverksamheten omhändertas.

Luleå kommun

Under 2014 har kommunen anställt ytterligare en brobyggare på Arbetsmarknadsförvaltningen. Brobyggaren kommer att vara särskilt inriktad mot arbetsmarknadsfrågor. De personer som har behov av förvaltningens stöd har dock ofta hälsorelaterad problematik. Inom förvaltningen finns redan etablerade samarbetsformer med bland annat socialtjänsten, arbetsförmedlingen, försäkringskassan och landstinget. Arbetsuppgifterna har hittills bestått av att delta i kommunens, och då särskilt förvaltningens, arbete och struktur. Att komma in och skapa ett nätverk är en viktig aspekt för att kunna påverka förutsättningarna för romer ur ett långsiktigt perspektiv. Brobyggaren deltar i utbildningen på Södertörns högskola med inriktning social omsorg och hälsa. Gällande arbete har några personer med romsk språk- och kulturkompetens erbjudits kortare anställning eller praktik i samband med olika arrangemang.

Linköpings kommun

Linköping har anställt en brobyggare på Jobb- och kunskapstorget. I Jobb- och kunskapstorgets metod innebär tjänsten som brobyggare ett nära samarbete med övriga anställda på Jobb- och kunskapstorget och med Studie- och Yrkesvägledare. Brobyggaren arbetar uppsökande och deltar även på partssamtal för att kunna erbjuda rätt insats till varje individ. Motivationsarbete är en stor del av brobyggarens roll för att kunna motivera individen

till att exempelvis skriva in sig på Jobb- och kunskapstorget. Den flexibilitet och nära kontakt som finns mellan brobyggare och annan personal på Jobb- och kunskapstorget, gör att fler och fler får möjlighet till god information och kunskap om vad verksamheten kan erbjuda.

Göteborgs stad

I pilotverksamheten har det bildas fem temagrupper, varav en är Arbetsmarknad. Arbetsförmedlingens kundresurs ingår i temagruppen och denne har bland annat bidragit till tio visstidsanställningar för personer med romsk tillhörighet inom kommunens olika verksamhetsområden.

Helsingborgs stad

Staden arbetar framför allt genom de brobyggare som finns i skolan för att motivera unga till fortsatta studier och därmed ökad möjlighet att få tillgång till arbetsmarknaden. En brobyggare finns även placerad på Lärcentrum. Lärcentrums brobyggare har i uppdrag att främja vuxna romers möjligheter till studier och arbete. Alla vuxna har rätt till studier om man inte har kunskaper som motsvarar grundläggande vuxenutbildning. Lärcentrum samverkar med vuxenutbildningens anordnare, Arbetsförmedlingen och försörjningsstödmottagningen för att på bästa sätt tillvarata romernas rättigheter och möjligheter till egen försörjning. Under 2014 har brobyggaren utvecklat en metod att tillsammans med Arbetsförmedlingens kundresurs hålla uppföljningssamtal med målgruppen för att coacha mot väl underbyggd planering av studier och mot framtida arbete.

Malmö stad

Malmö stad arbetar med målsättningen att skapa möjligheter som bidrar till att fler romer kommer ut på eller närmar sig arbetsmarknaden i pilotverksamheten. Man har målet att minska diskrimineringen av romer på arbetsmarknaden och bidra till att fler anmäler diskriminering samt mål att öka förtroendet till Arbetsförmedlingen bland den romska minoriteten i Malmö. RIKC samarbetar med Arbetsförmedlingen, Iris-skolan, JobbMalmö, utvecklingsledare i Sofielund och diskrimineringsbyrån, Malmö Mot Diskriminering. Samarbetet med Arbetsförmedlingen är en central del i pilotverksamhetens arbetsmarknadsinsatser.

Inom ramen för pilotverksamheten finns ett projekt med pilotanställningar. Tio platser har öronmärkts i JobbMalmös ordinarie verksamhet för den romska minoriteten då det är en grupp vars behov verksamheten har haft svårt att tillgodose. Under anställningen är Arbetsförmedlingens kundresurs och projektledaren på RIKC kontaktpersoner till de anställda och till arbetsplatserna. De krav som ställs på arbetsplatser är att de erbjuder ett års anställning, handledning samt en form av introduktion. I nuläget har sex personer en ettårig anställning. Svårigheter i projektet har varit att, trots full finansiering från Arbetsförmedlingen och JobbMalmö, hitta arbetsplatser villiga att ta emot dessa sökande. Ytterligare en svårighet som förväntas är

att förlänga anställningarna efter det första året, då arbetsplatserna själva ska bekosta en del eller hela anställningen.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Länsstyrelsen bedömer att det finns fortsatt stora behov av insatser för att romer ska fått tillgång till arbetsmarknaden. I första hand finns behov av grundläggande utbildning, både inom ordinarie utbildningssystem och Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsåtgärder, för att därefter kunna få tillgång till Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsåtgärder. Utan avslutad skolgång är det svårt att få ett arbete idag. Det finns även behov av ökade kunskaper för offentligt anställda, förbättrad dialog med den nationella minoriteten romer och bred satsning på att bekämpa antiziganism och diskriminering på arbetsmarknaden. Detta gäller såväl området arbete som övriga verksamhetsområden i strategin för romsk inkludering.

Arbetsförmedlingen är positiv till säruppdrag. Myndigheten har goda erfarenheter av uppsökande verksamhet i rollen som kundresurs för minoriteter. Detta kräver dock särskilda resurser för att upprätthålla. Yrkesrollen som kundresurs håller på att utvecklas inom myndigheten men det är fortfarande upp till de lokala kontoren att anställa denna kategori utifrån de lokala behoven. Länsstyrelsen menar att en riktad satsning på lokal nivå för att anställa kundresurser för minoriteten romer kan vara en väg att åstadkomma förändring på området så att romer får ökad tillgång till Arbetsförmedlingens tjänster.

Förslag till regeringen:

Att Arbetsförmedlingen ges i uppdrag att utveckla yrkesrollen

Kundresurs Minoritet

För satsningen behövs det avsättas statsstöd till Arbetsförmedlingens lokalkontor.

Att Arbetsförmedlingen får fortsatt uppdrag att säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet.

Utbildning

För området utbildning formulerar strategin för romsk inkludering verksamhetsmålet att det av riksdagen fastställda målet för svensk barn- och ungdomsutbildningen är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta omfattar befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.

Statens skolverk har uppdrag att ingå i pilotverksamheten och lämnar en årlig rapport till Länsstyrelsen i Stockholm. Vidare har Länsstyrelsen haft

dialog med Skolverket, kommuner i det nationella nätverket för romsk inkludering och med romer för att fördjupa förslag på åtgärder i kommande satsningar på området utbildning. På kort sikt ser bland annat Skolverket behov av fler modersmåls lärare i Romani Chib. Cirka 40 personer med romsk språkbakgrund har anmält intresse att delta i utbildningssatsningen från och med hösten 2015. Deltagarna kommer från cirka 20 kommuner. Parallellt behövs kunskapsutveckling i skolorna, såväl hos lärare som hos rektorer och hos huvudmännen om de nationella minoriteternas rättigheter och om romers livsvillkor och behov.

Satsningen med brobyggare menar de flesta är positiv. Flera kommuner lyfter fram brobyggarfunktionen som något man önskar implementera i den reguljära verksamheten. Det finns dock utmaningar i rollen och hur arbets-situationen ser ut i kommunerna. Pilotverksamhetens externa utvärderare har gjort en fördjupad studie över brobyggarna i skolans roll under 2014. Utvärderarna konstaterar att det finns en tydlig organisatorisk skillnad mellan hur olika kommuner valt att lägga upp arbetet med brobyggarna. Skillnaden kan framför allt definieras som strategisk kontra operativ. Operativt återfinns brobyggarna uteslutande på en skola och arbetar aktivt med eleverna där. Den andra vägen är mer strategiskt där brobyggarna arbetar på flera skolor eller på en förvaltning där arbetet inte endast utgår från enskilda individer, utan mer på en generell nivå.

Utvärderarna pekar framför allt på två utmaningar inför framtiden. Den ena rör nödvändigheten av att brobyggarsatsningen kan fortsätta även när satsningen på pilotverksamhet är över. Då handlar det antingen om att staten fortsätter sin satsning med möjlighet för kommunerna att söka finansiellt stöd, alternativt att kommunen själva finansierar arbetet. Den andra utmaningen handlar om behovet av en mer formaliserad yrkesroll, det vill säga att det finns ett yrke som kallas brobyggare. Utvärderarna pekar även på att det är viktigt att kommunernas arbete kring brobyggjarrollen inte enbart stannar vid att man önskar anställa fler brobyggare, utan att man även ser till att det finns förutsättningar och kanaler att sprida deras erfarenheter och kompetens.

Den 23 oktober 2014 samlades Skolverket och Länsstyrelsen med representanter för brobyggarnas arbetsgivare för att diskutera brobyggjarrollen tillsammans med brobyggare och kursledningen från Södertörn högskola. Under mötet betonade de olika parterna att brobyggjarrollen erbjuder en viktig möjlighet men att det i dagsläget vilar ett stort ansvar på brobyggaren. Det underströks att de inte representerar lösningen på alla de frågor och de problem som kan röra romska elever och deras vårdnadshavare. Brobyggarna är inte ensamma att lösa strukturella problem. Skolan och dess personal måste också vara beredda att utveckla sitt arbete. Samtliga deltagare vid mötet menade att brobyggarnas arbete ger resultat. Representanter från kommunerna beskrev hur brobyggarnas arbete bidrar till att elevernas närvaro ökar och att skolornas arbete med de romska eleverna och familjerna utvecklas positivt.

Brobyggare i skolan

Skolverkets uppdrag omfattar bland annat en utbildningsåtgärdsplan för brobyggare. I uppdraget ingår att se till att lämplig utbildning görs tillgänglig för att utbilda totalt cirka 20 brobyggare under perioden 2012-2015.

Brobyggarna ska utbildas för arbete inom förskola, förskoleklass och grundskola i de fem pilotkommunerna. Syftet med utbildningen är att brobyggarna ska bidra till att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Skolverket har överenskommit med Södertörns högskola att anordna brobyggarutbildningen.

Utbildningen påbörjades i december 2012 med åtta studerande. Under höstterminen 2013 anslöt sex studerande och mot slutet av terminen ytterligare två, vilket innebär att utbildningen då omfattade totalt 16 deltagare. En av de studerande lämnade utbildningen under 2014. Göteborgs har tre studerande, Helsingborg fem, Linköping fyra och Luleå två. Sex av de studerande är kvinnor, nio är män. För att fylla tillgängliga platser erbjöd Skolverket våren 2013 utbildningen även till de kommuner som tidigare visat intresse för att vara en del av pilotprojektet. Stockholms stad ansökte och har nu en av platserna i utbildningen. Utbildningen avslutas i juni 2015.

De studerande arbetar under olika förutsättningar och med olika arbetssätt. Brobyggarrollen är också ny för alla inblandade. Arbetet har så här långt gått ut på att finna former för verksamheten. Det är till stor del brobyggarna själva som utifrån sina egna förutsättningar utvecklar sitt arbete.

Skolverket menar att utbildningen i kombination med praktiskt arbete ger de studerande goda möjligheter att reflektera över arbetet i hemkommunen. Kurslitteratur och samtal kopplade till arbetet syftar till att vidga de studerandes perspektiv och att bidra till undervisningen med konkreta frågeställningar. Det finns från de studerande en önskan om tydligare vägledning i arbetet med brobyggaruppdraget i hemkommunen som är knuten till utbildningen. De studerande som lämnar utbildningen önskar en fortsatt nationell samordning för arbetet som romsk brobyggare. De studerande önskar också att rollen som brobyggare med arbetsuppgifter blir erkänd i det kommunala systemet.

Det har ännu inte gjorts någon uppföljning av vad arbetet resulterat i. Skolverket har inom uppdraget initierat en extern utvärdering av utbildningen som syftar till att undersöka genomförda aktiviteter inom brobyggarutbildningen. Utvärderingen genomförs under våren 2015 och lämnas i uppdragets slutredovisning.

Pilotkommunernas arbete med utbildning

Luleå kommun

I Luleå kommun är brobyggarna placerade på arbetsmarknads- och kulturförvaltningarna och deras arbete är främst inriktat till att stödja och utbilda medarbetare i kommunen om romska livsvillkor. Brobyggarna i Luleå arbetar också med föräldrar med målet att öka tillit till skolan och att öka motivation till skolarbete. För att skapa än mer jämlika villkor för brobyggarna har personalkontoret ordnat mentorer till var och en. Samtliga mentorer är chefer inom kommunen. Tanken är att genom mentorskapet erbjuda ett utökat stöd till brobyggarna som förväntas hantera komplexa frågor med ett begränsat personligt nätverk. Förhoppningen är att mentorerna kan utgöra det stöd och den hjälp brobyggarna behöver för att utföra sitt uppdrag. Kommunens främsta förhoppning är att utbildade romska brobyggare ska fungera som förebilder för andra romer i Luleå, så att dessa ser att det lönar sig att studera och att de är välkomna som anställda. Den största utmaningen för brobyggarfunktionen generellt är att få andra (och själv) att förstå och identifiera vad arbetsuppgifterna är.

Utbildningen utgör till viss del en utmaning. Kommunen hade önskat en starkare koppling mellan kommunerna och utbildningsanordnaren. Kanske genom att lägga en del av ansvaret för genomförandet, och kanske även innehållet, på den kommun (eller annan aktör) som anställt brobyggaren och beslutat att personen ska delta i utbildningen, internutbildning eller ren praktik. Kommunen tror att det hade bidragit till en snabbare inkludering på arbetsmarknaden och ökat chanserna till fortsatta anställningar.

Linköpings kommun

Fyra av sex brobyggare från Linköping arbetar merparten av sin tid i skolor i området Skäggetorp under ledning av respektive rektor. Brobyggarna arbetar specifikt med elever i åldrarna 7-12 samt 12-17 år med romsk identitet. Arbetet följs upp regelbundet tillsammans med handledaren som stämmer av med rektor/chef.

När det gäller behovet av att komma den romska individen och/eller familjen närmare blir brobyggaren ett ovärderligt stöd för skolan. Skolans, och därmed brobyggarens arbete, utgår från triangeln Skola-Hem-Fritid. Samtlig personal är involverad och brobyggaren är en viktig länk mellan olika kulturer, traditioner och normer. Linköpings kommun redovisar att de romska representanterna i samrådet anser att brobyggarna är en lyckad satsning och att detta ökat närvaron för barn i skolan.

Kommunen önskar större samverkan med högskolan för att få innehållet kopplat till arbetsliv, arbetsmarknad, rådande förutsättningar såväl som förberedelse och insikt i hur kompletterande fortsatta studier kan ta vid. Förslag är att handledare, eller annan yrkesroll, som arbetar tillsammans med brobyggaren får en gemensam introduktion.

Göteborgs stad

I Göteborgs stad är de tre brobyggarna placerade ute på skolorna under ledning av respektive rektor. Brobyggarna har utvecklat olika arbetssätt utifrån kompetenser och förutsättningar på skolor. De brobyggare som hittills anställts i staden är tillsvidareanställda och kommer även fortsättningsvis att ha ett uppdrag kopplade till arbetet med romsk inkludering. De erfarenheter som dessa tillägnar sig inom nuvarande arbetsformer kommer staden att dra nytta av i framtiden, bland annat inom det framtida Romskt informations och kunskapscenter i Göteborg.

Helsingborgs stad

I Helsingborg har arbetet organiserats i en enhet med stöd från en tidigare rektor i kommunen. Brobyggarna började arbeta på två skolor. Intresset för verksamheten ökade och idag samarbetar brobyggarna med personal på tio skolor i staden. Brobyggarna dokumenterar sitt arbete i dagboksform och har en kontinuerlig uppföljning med sin chef.

Kommunens erfarenheter är att den verksamhet som bedrivs inom skol- och fritidsförvaltningen i hög grad påverkat motivationen hos den enskilda individen. Brobyggarna har arbetat utifrån ett inkluderande perspektiv där syftet har varit att bejaka olikhet så att det enskilda barnet inte ska förlora sin etniska och kulturella identitet. De flesta föräldrar har inte egna positiva erfarenheter av skolan och andra delar av majoritetssamhället och därför har brobyggarnas arbete riktats mot att inkludera både barn och föräldrar. Syftet har varit att föräldrarna ska motivera sina barn till ett positivt förhållningssätt men även vara delaktiga i sitt/sina barns utbildning.

Helsingborgs stad uttrycker svårigheter med att de romska föräldrarna fortfarande har svårt att fullt ut lita på skolan. Den tillit som byggts upp fick ett allvarligt bakslag i samband med avslöjandet av Skånepolisens register. Brobyggarna har arbetat extra hårt för att återskapa den tillit som gick förlorad.

Malmö stad

Pilotverksamheten har som effektmål att bidra till att rätten till utbildning tillgängliggörs för romska barn i Malmö, minska förtroendegapet mellan de romska eleverna, deras familjer och skolan och att minska diskrimineringen av romer inom utbildningsväsendet. RIKC arbetar såväl operativt som strukturellt med skolfrågan, vilket man menar är en förutsättning för arbetet inom pilotprojektet. RIKC har under våren 2014 etablerat kontakt med samtliga skolförvaltningar i Malmö stad. Syftet är att genom samverkan försöka hitta metoder och arbetssätt som ökar romska elevers tillgång till rätten till utbildning.

Projektledaren för pilotverksamheten deltar i möten och samtal mellan skolan och romska elever och deras familjer samt har enskild kontakt med respektive part där fokus ligger på att stärka parternas inbördes relation och kommunikation. Två föreläsningar om romsksvensk historia och romska

livsvillkor har hållits på skolor under våren. Under dessa föreläsningar har både elever och skolpersonal deltagit. Detta är viktigt eftersom kännedomen om de nationella minoriteterna ofta är låg bland såväl elever som skolpersonal, trots att det ingår i läroplanen.

I dagsläget finns två personer som fått anställning genom pilotanställningarna på en skola i Malmö, ytterligare fyra personer förväntas få en anställning under våren 2015. De som fått anställning upplever att deras närvaro redan har fått positiva effekter, trots den korta tid de har befunnit sig på skolan.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Utbildning är det som de flesta anser vara nyckeln till långsiktiga lösningar för att romer ska få tillgång till sina mänskliga rättigheter. Samtliga personer som Länsstyrelsen har haft dialog med menar att det behövs fortsatt statligt stöd på området då frågan annars riskerar att bortprioriteras. Det behövs riktade sättsatser för såväl barn, unga och vuxna. Skolverket menar att det parallellt behövs en förstärkning av insatser genom bland annat utåtriktat arbete med skolor och huvudmän som målgrupp för att minska fördomar mot romer. Detta bör även ske på lärarutbildningen och i rektorsprogram.

Ett starkt önskemål finns för ett ”kunskapslyft” för möjligheten att läsa in grundskole- och gymnasienivå. Tidigare kunskapslyft har gett gott resultat. Skolverket ser att även fler grupper skulle behöva en sådan satsning och är positiva till åtgärden. Länsstyrelsen delar denna uppfattning. I en sådan satsning bör även folkbildningen ges möjlighet att delta. Folkbildningen har tidigare varit engagerade i denna typ av verksamhet och flera folkhögskolor i Sverige arbetar tillsammans med romer i projekt. Flera romer som Länsstyrelsen har varit i kontakt med upplever att folkhögskolorna utgör en trygg miljö där man känner sig välkommen.

Länsstyrelsen bedömer att brobyggare med romsk språk- och kulturbakgrund är nödvändiga för att nå framgång i arbetet, särskilt för att skapa förtroende och trygghet för skolans miljöer hos romska barn och deras föräldrar. Brobyggarutbildningen är ett viktigt verktyg. Länsstyrelsen menar dock att brobyggarnas arbetsinsats i kommunerna behöver renodlas och sättas i ett sammanhang. Brobyggarnas insatser bör kunna användas mer strategiskt både i skolan och i kommunens övriga förvaltningar, då det troligtvis inte är möjligt för kommunen att anställa romska brobyggare i samtliga verksamheter, även om önskemål om detta finns. Länsstyrelsen bedömer att det behövs fortsatt statligt stöd för att utveckla rollen långsiktigt och hållbart. Det finns risk att kommunerna avslutar satsningen utan detta stöd. Vid en fortsatt satsning på brobyggare och brobyggarutbildning bör utbildningen kopplas ihop mer med den kommunala verksamheten och deras behov, varför ökad samverkan mellan utbildningsanordnare och kommun är önskvärd.

Förslag till regeringen:

Att Statens Skolverk får i uppdrag att genomföra ett förnyat kunskapslyft för att romer såväl som andra lågutbildade grupper får stöd för utbildning på grund- och gymnasienivå.

Detta bör ske i samverkan med folkbildningen.

Att Statens Skolverk får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete med skola och huvudmän som målgrupp i syfte att minska fördomar mot romer.

Att fortsatt satsning genomförs på att utbilda brobyggare.

Detta bör ske i nära samarbete med kommunerna.

Bostad

För området bostad formulerar strategin för romsk inkludering följande verksamhetsmål: Målet bör vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen.

Den nulägesbeskrivning som genomförts av Boverket visar att diskriminering mot romer, antiziganism, förekommer på olika plan i samtliga pilotkommuner. Särbehandling, vägran att hyra ut och rena trakasserier förekommer och skapar både ett konkret och ett psykologiskt hinder för medborgare med romsk identitet att få ett fotfäste på bostadsmarknaden. Den långa svenska traditionen av antiziganism genomsyrar befolkningen över lag och kastar medlemmar av de romska grupperna i ett permanent dåligt ljus, vilket leder till ett distinkt handikapp på en bostadsmarknad som också diskriminerar mot fattiga och övriga minoriteter¹⁴.

Boverket bedömer att det behövs mer aktivt arbete för att informera både tjänstemän och romska medborgare om vilka system som finns för att undvika diskriminering och hur de tillämpas. Fastighetsägare bör få hjälp för att arbeta mer reflexivt och proaktivt gentemot medborgare och hyresgäster i gemen.

Pilotkommunernas arbete på området bostad

De kommuner som redovisat något utvecklingsarbete på området bostad är Linköpings kommun, Göteborgs stad och Malmö stad.

Linköpings kommun

Kommunen är medveten om att det råder stor brist på hyresbostäder i Linköping, liksom i många andra städer. Detta tillsammans med hög arbetslöshet gör att människor i stor utsträckning är hänvisade till boende i miljonprogramsområden. Även där råder lägenhetsbrist och trångboddheten

¹⁴ Boverkets nulägesbeskrivning. Boverket 2014:27

ökar. Kommunen har förortsutmaningar vilket innefattar även romska familjer och kanske i synnerhet romska ungdomar.

Bland balkanromerna har inte frågan om bostadsdiskriminering förts i någon högre grad men representanter för kaleromerna upplever sig diskriminerade gällande ansökan om bostad. För att råda bot på detta förs en dialog internt i kommunen och mellan marknadens aktörer.

Göteborgs stad

En av stadens fem temagrupper i pilotverksamheten är socialtjänst/boende. Boendefrågan engagerar många romer och i kommunfullmäktiges måldokument har ett uppdrag formulerats till de kommunala bostadsbolagen att göra en översyn av sin uthyrningspolicy och göra justeringar i den kravprofil kring bland annat vilken inkomstnivå som ska gälla.

Malmö stad

Pilotverksamhetens effektmål på området är att minska diskrimineringen av romer på bostadsmarknaden och bidra till att fler anmäler diskriminering (på etnisk grund) inom området ”varor, tjänster och bostäder”. RIKC samarbetar med diskrimineringsbyrån Malmö Mot Diskriminering, MMD. Samverkan består av närvaro vid individuella diskrimineringsärenden samt hänvisning av romer som blivit diskriminerade till MMD. Flertalet ärenden som projektledaren hänvisar till MMD avser diskriminering på bostadsmarknaden. En nätverksgrupp är etablerad med socialtjänsten, Arbetsförmedlingen, MMD och utvecklingsledare i Sofielund där boendefrågan är ett tema som diskuteras. Under året har inga specifika föreläsningar gällande boende hållits, däremot är bostadssituationen för romer, såväl historiskt som rådande, alltid en del av de föreläsningar som hålls för skola, socialtjänst och andra intresserade.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Bostad är en viktig beståndsdel för att individer och familjer ska kunna delta i på alla nivåer i samhället. Utan trygghet i bostaden är det svårt att koncentrera sig på studier eller arbete. Arbete är dock en viktig förutsättning för att få en bostad idag. Romer upplever svårigheter på bostadsmarknaden bland annat på grund av diskriminering. Sociala kontrakt förmedlade av socialtjänsten är ofta ingen möjlighet då det förutsätter någon form av problematik kopplat till socialtjänstens ansvarsområde, till exempel missbruk. Det som framkommer i Boverkets underlagsrapport är att det som framför allt skulle främja romer på bostadsmarknaden är ett kraftsamlande kring arbetssätt som skulle minska diskrimineringen på bostadsmarknaden. Länsstyrelsen delar Boverkets bedömning och har inga övriga förslag på området bostad.

Förslag till regeringen:

Att Boverket får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete för att minska diskrimineringen på bostadsmarknaden.

Social omsorg och trygghet och Hälsa

För området social omsorg och trygghet formulerar strategi för romsk inkludering följande verksamhetsmål: Det av riksdagen fastställda målet för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer samt att stärka skyddet för utsatta barn. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.

Socialstyrelsen har beskrivit hur socialtjänsten fullgör sitt uppdrag i pilotkommunerna i förhållande till den romska gruppen, även detta i nulägesbeskrivningen. Socialstyrelsen anser bland annat att den sammantagna bilden är att pilotkommunerna inte lyckas säkerställa att romer får full tillgång till sina rättigheter. Rädslan, otryggheten, diskrimineringen, den ömsesidiga förtroendeklyftan och en bristfällig dialog leder till att nödvändig information om rättigheter, skyldigheter och regelverk inte alltid når fram till mottagarna och att socialtjänsten saknar kunskap om romernas situation, behov och önskemål. Socialstyrelsen konstaterar att det är viktigt att socialarbetarna har en god förståelse och kunskap om romernas utsatta position i samhället. Kunskap och medvetenhet hos såväl kommunala tjänstemän som hos romer om de mänskliga rättigheterna, är viktiga för att de ska förverkligas och skyddas¹⁵.

För området hälsa formulerar strategin för romsk inkludering följande verksamhetsmål: Det av riksdagen fastställda målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer.

Folkhälsomyndigheten har beskrivit romers tillgång till hälsa i nulägesbeskrivningen¹⁶. En övergripande slutsats som Folkhälsomyndigheten drar är att bristande tillgång till rättigheter samt diskriminering påverkar vardagen för många romer och deras hälsa. Brist på kunskap om romsk kultur respektive romers specifika hälsorelaterade behov påverkar hälsan hos romer som grupp negativt och romers erfarenheter består av både strukturell och individuell diskriminering.

I pilotkommuner och landsting finns få eller inga specifika styrdokument som beaktar romska hälsofrågor. Folkhälsomyndigheten pekar på styrdokumentens roll för att få genomslag i praktiken för tvärspektoriella frågor. Arbetet med romsk inkludering skulle stärkas om kommunerna och landstingen arbetade fram policys och handlingsplaner som beaktar dessa frågor. Sådana skulle inte minst fungera som vägledning för verksamheterna i kommuner och landsting. Förutom policys finns även behov av mer

¹⁵ Underlagsrapport till Länsstyrelsen i Stockholm – En nulägesbeskrivning av romers tillgång till rättigheter inom området social omsorg och trygghet.

¹⁶ Nulägesbeskrivning- rapport om romers rättigheter och förutsättningar för hälsa i pilotkommuner. Folkhälsomyndigheten

operativa handlingsplaner samt rutiner för uppföljning av dessa i verksamheterna.

Vidare gör Folkhälsomyndigheten bedömningen att det inom hälso- och sjukvården finns behov av att prioritera och kontinuerligt arbeta med bemötandefrågor när det gäller romer och andra minoritetsgrupper. Det kan till exempel ske genom att de romska frågorna integreras i bredare arbete med rättigheter samt att personal får utbildning i och stöd i arbetet med värderingar.

Under 2013 fanns möjligheten för pilotkommunerna att söka medel för så kallade hälsokommunikatörer. Erfarenheten från satsningen är positiv men det kräver längre tid för att kunna skönja effekterna av arbetet. Generellt är det svårt att göra effektmätningar av hälsofrämjande insatser, då de inte kan förväntas ge resultat på kort sikt.

Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor har haft i uppdrag att stötta det civila samhället med att jobba med hälsofrämjande insatser riktade till romer¹⁷. Trots kort tid mellan det att myndigheten fick uppdraget och sista ansökningsdag fick myndigheten in 17 ansökningar efter den första utlysningen. Det tyder på ett stort behov av och önskan om att jobba med de här frågorna. Under hösten 2014 och i januari 2015 har myndigheten beviljat 11 organisationer pengar för ett första projektår, men ett år är ofta för kort tid för att det ska gå att se effekter av satsningen.

Brobyggare inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården

Socialstyrelsen ansvarar för att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för att utbilda personer med romsk språk- och kulturkompetens (brobyggare) för arbete inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården, främst primärvård. Socialstyrelsen ska också ta fram och sprida utbildningsmaterial riktat till personal inom socialtjänsten som stöd i bemötandet och i ett inkluderande arbetssätt, med särskilt fokus på den romska gruppen, och inhämta och sammanställa redogörelser för brobyggjarverksamheten inom socialtjänst eller hälso- och sjukvård från de kommuner och landsting som deltar med brobyggare i utbildningen¹⁸.

Socialstyrelsen har överenskommit med Södertörns högskola att anordna utbildningen som startade i augusti 2014, med elva deltagare.

I dagsläget har den första terminen genomförts och den andra terminen påbörjats med två kurstillfällen i slutet av januari respektive februari. Tio deltagare har klarat av terminen och fått sina 7,5 poäng. Endast en deltagare har fortfarande sin examination kvar att göra.

Utbildningsmaterialet riktad till socialtjänsten ska ge personalen kunskaper, verktyg och vägledning för att kunna praktisera ett inkluderande arbetssätt

¹⁷ Uppdrag om stöd till romska organisationer. A2014/2556/DISK

¹⁸ Medel till Socialstyrelsen avseende insatser för romsk inkludering. A2014/1285/DISK

och ge ett bra bemötande med fokus på romer. Personalen ska ges stöd i att reflektera över socialtjänstens uppgifter och sitt ansvar och mandat samt över hur de egna värderingarna påverkar yrkesrollen.

Socialstyrelsen har haft möte med flera personer med romskt ursprung samt besökt romska föreningar i syfte att dels få kunskap om hur man upplever mötet med samhällsrepresentanter och dels att få kunskap om vilka frågor som anses särskilt viktiga att lyfta. Socialstyrelsen har också träffat företrädare för kommuner som arbetar med nationella minoriteter med samma frågor. Flertalet lyfter vikten av att ta fram ett material som inte återigen pekar ut gruppen romer som avvikande, eller beskriver romer som en homogen grupp. Andra viktiga aspekter som framkommit är att materialet måste vara enkelt och intresseväckande att ta till sig. Utbildningsmaterial kommer att publiceras och finnas tillgängligt den 20 december 2015.

Pilotkommunernas arbete med social omsorg och trygghet och hälsa

Luleå kommun

I Luleå finns det sedan hösten 2014 en brobyggare anställd på området. Arbetsuppgifterna har hittills bestått av att delta i kommunens arbete och struktur. Att komma in och skapa ett nätverk är en viktig aspekt för att kunna påverka förutsättningarna för romer ur ett långsiktigt perspektiv. Inom socialtjänsten finns sedan våren 2014 en etablerad arbetsgrupp med en handlingsplan som bland annat innehåller kompetenshöjning av personalen och utveckling av samråden.

Särskilt med inriktning mot hälsa, social omsorg och trygghet kan det finnas kulturella, genusrelaterade eller integritetsrelaterade utmaningar att ta hänsyn till. Det hanterar vi genom att främst fokusera på kompetenshöjning av personal och att brobyggarna finns med i det grundläggande planeringsarbetet som kontinuerligt pågår inom alla organisationer. Där går det att påverka utan att för den skull behöva hantera sekretess. Utmaningen är att komma in i rätt sammanhang.

Linköpings kommun

Vårt Nygård har utgjort förebild och grund för utveckling vad gäller brobyggare inom socialt områdesarbete. Samverkan utifrån ett induktivt synsätt präglar modellen. Detta innebär att brobyggare tillsammans med annan yrkesroll och till exempel representant för socialtjänst, skola, polis eller religiöst samfund under viss tid arbetar tillsammans utifrån individens eller familjens utmaningar. Arbetet utgår alltid från individens eller familjens behov. Informationsmaterial för spridning av kunskap kring modellen brobyggare inom socialt områdesarbete är under utarbetande. Här kommer viktiga erfarenheter från inkluderingsarbetet, både generella och specifika, att lyftas. Till exempel att det är viktigt att inte enbart hänvisa till skolans miljö utan att materialet också är tillämpligt inom socialtjänsten.

Göteborgs stad

En brobyggare är anställd i staden med inriktning på social omsorg och hälsa sedan hösten 2014. Brobyggaren har arbetat fram ett utbildningsmaterial, både fördjupnings- och breddutbildningar, för socialtjänstens personal om romsk historia och kultur samt om romska levnadsförhållanden.

Temagruppen Socialtjänst/Boende fungerar som ett externt stöd till brobyggaren. Erfarenheterna från brobyggarens praktiska arbete kommer att utgöra en viktig källa till kunskap för temagruppen. Brobyggaren har också en nära anknytning till pilotprojektets centrala ledning.

Brobyggaren har genom kontakter med romska grupperingar fått en uppfattning om i vilka frågor som är viktiga för romer. Det som framkommer är att man främst behöver hjälp att förstå beslut, i första hand gällande bostad och försörjningsstöd. I några fall, som rört omhändertagande av barn, har romska familjer önskat att brobyggaren finns med i möten med socialtjänsten, då man upplever att det lätt blir missförstånd. Socialtjänstens personal har i liknande ärenden vänt sig till brobyggaren för råd. Några effekter går ännu inte att redovisa.

Helsingborgs stad

Socialförvaltningen bedriver ett samverkansprojekt initierat av föreningen Vorta Drom, i samverkan med skolan och sjukvården. Syftet är att arbeta med överviktsproblematiken hos romska barn. Den modell för samverkan socialförvaltningen testat är en där romerna utgör centrum, den ledande parten i arbetet och där myndigheterna utgör en stödjande grupp, utan att på något sätt överta ansvaret. Föräldrarna tar ansvar för barnens (och sin) övervikt och kommer samtidigt att diskutera skolfrågor och allt annat som har betydelse för barnens framtid. Socialförvaltningen ser att modellen ökar graden av tillit mellan romerna och ena sidan och majoritetsamhället å andra sidan. Socialförvaltningen ser gärna att denna modell kan komma att prövas i andra sammanhang bland romer men även andra utsatta grupper. Det kan även tilläggas att arbetet har rönt intresse från kvalificerade forskare.

Malmö stad

Pilotverksamheten ska bidra till att rätten till hälsa och välbefinnande tillgängliggörs för den romska minoriteten i Malmö, minska diskrimineringen av romer inom socialtjänsten och sjukvården i Malmö och minska förtroendegapet mellan romska sökanden och socialtjänsten. Projektledaren och projektassistenten kompetensutvecklar anställda inom socialtjänsten genom föreläsningar om romsksvensk historia, romska livsvillkor och minoritetslagstiftningen och deltar även i individuella möten med romska sökanden och socialtjänsten.

Pilotprojektet och RIKC ingår tillsammans med representanter från socialtjänsten i de fem stadsområdena, AF, MMD och utvecklingsledare i stadsdelen Sofielund i ett nätverk som inriktar sig på socialtjänstens kontakt med

den romska minoriteten i Malmö. Det har i nätverket framkommit att många romska sökanden har bristande information om hur socialtjänsten arbetar samt vilka olika roller som myndigheter i samhället har.

Vad gäller området hälsa bedrivs arbetet i pilotprojektet i Malmö utifrån ett holistiskt och tvärvetenskapligt förhållningssätt där helhetsperspektiv och romsk delaktighet är grundläggande. Såväl insatserna som riktar sig mot arbetsmarknaden, individärenden inom socialtjänst och skola och samverkan med den lokala antidiskrimineringsbyrå, som kompetensutveckling av anställda inom Malmö stads institutioner bidrar till att skapa samhälleliga förutsättningar för den romska minoritetens hälsa.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

I tidigare rapporter och undersökningar samt från pilotkommunernas erfarenheter har det framkommit att de mest väsentliga insatserna på området handlar om att öka romers tillit till både socialtjänst och hälso- och sjukvården. Det handlar även om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens bemötande av romer. I några pilotkommuner har samverkan med landstingen startat. Trots det upplever kommunerna svårigheter att nå den regionala nivån, särskilt i förhållande till hälso- och sjukvården.

Folkhälsomyndigheten konstaterar i delrapporten till nulägesbeskrivningen att det inom hälso- och sjukvården finns behov av att prioritera och kontinuerligt arbeta med bemötandefrågor när det gäller romer och andra minoritetsgrupper. Det kan ske genom att personal får utbildning i, och stöd i arbetet, med värderingar och bemötandefrågor. Folkhälsomyndighetens bedömning är att romers tillgång och tillgänglighet till välfärdstjänster skulle påverkas positivt om kommunernas och landstingens kunskaper om romernas rättigheter och kulturella bakgrund ökade. Ett sätt att stärka rättighetsperspektivet vore om vårdpersonal med utgångspunkt i rättighetslagstiftningar gavs möjlighet att öka sin kunskap om romsk historia, romska traditioner och levnadssätt. Vid genomförande av sådana kunskapshöjande insatser är det helt nödvändigt med medverkan av romer.

Länsstyrelsen delar Folkhälsomyndighetens bedömning och menar att detta gäller både socialtjänsten, vården och hälsofrämjande aktörer såsom elevhälsan. Formerna för dialog och samverkan mellan det offentliga och de romska grupperna behöver utvecklas. En viktig insats är brobyggarna, men det behövs även andra krafter för att identifiera behov och för att mötas i lösningen av dessa. Inte minst det civila samhället, vilket några aktiviteter i pilotkommunerna visar.

Folkhälsomyndigheten påtalar i underlaget till nulägesbeskrivningen att det finns risk att romer inte söker upp vården eller inte gör det i tid. Romer i allmänhet skulle behöva mer kunskap om och vägledning i hur hälso- och sjukvårdssystemen fungerar. Den tidigare satsningen på hälsokommunikationer bidrog positivt men det behövs mer långsiktighet i denna typ av satsning för att se effekter och därmed incitament för hälsofrämjande aktörer

att arbeta vidare med egna resurser. Länsstyrelsen bedömer att behovet av hälsoinformation riktad till romer kvarstår och att en mer långsiktig satsning bör göras på detta område, i samverkan med landsting och regioner. Vårdcentralernas engagemang för att nå romer lokalt är en viktig faktor för att förbättra romers hälsa.

Flera pilotkommuner beskriver att tilliten till det offentliga, oavsett område, försämrades bland romer i samband med avslöjandet av Skånepolisens register. En konsekvens är att romer än mer sällan anmäler brott. Länsstyrelsen har inte något förslag angående uppdrag riktade till Polismyndigheten, men konstaterar att det borde finnas förslag även till denna myndighet.

Förslag till regeringen:

Att Socialstyrelsen får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete med socialtjänsten som målgrupp i syfte att minska fördomar mot romer, och därmed förbättra bemötandet.

Att Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att stödja hälsofrämjande aktörer (kommuner, landsting, myndigheter) genom att bistå med kunskap om de specifika hälsorelaterade behov som romer kan tänkas ha.

I uppdraget bör myndigheten bistå aktörerna i att utveckla metoder för hur den kommunala nivån ska kunna hämta in information direkt från romer om deras behov.

Att fortsatt satsning genomförs på att utbilda brobyggare inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården.

Att förnyad satsning görs på hälsoinformation i kommuner och landsting/regioner. Satsningen bör villkora att landsting/regioner samverkar.

Att Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor får förnyat uppdrag att stödja civila samhället med hälsofrämjande insatser riktade till

Språk och kultur

Målsättningen med minoritetspolitiken är att stödja de nationella minoritetsspråken så att de hålls levande och revitaliseras. De nationella minoriteterna ska ges möjlighet att lära sig, använda och utveckla sitt modersmål och utveckla sin kulturella identitet. De ska kunna överföra sitt minoritetsspråk och sin kultur till nästa generation och språken ska bevaras och utvecklas som levande språk i Sverige.

Strategin för romsk inkluderings verksamhetsmål för området språk och kultur är: Kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling. Det är därför angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med

det av riksdagen fastställda målet för den nationella minoritetspolitiken. I strategin för de nationella minoriteterna framhålls det att de nationella minoriteternas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kulturer aktivt behöver synliggöras i det svenska samhället.

I dialog med pilotkommunerna har det framkommit vikten av att sprida kunskap om den nationella minoriteten romer till allmänheten i syfte att minska fördomar. Den utställning som har funnits på Göteborgs stadsmuseum och från och med 2014 på Forum på levande historia är viktig för att synliggöra romers kultur och livsvillkor. Pilotkommunerna lyfter nödvändigheten av denna typ av aktiviteter, både internt i kommunen men också bland allmänheten, vilka bidrar till att öka förståelsen för uppdraget med romsk inkludering. Kommunerna önskar fler insatser riktade till allmänheten till exempel ett utökat uppdrag till Forum för levande historia eller Utbildningsradion. En annan möjlighet som har diskuterats är synliggörande av vitboken.

Pilotkommunernas arbete på området språk och kultur

Luleå kommun

Luleå kommun är sedan 2014 finskt förvaltningsområde. Detta har skapat en mer naturlig koppling till arbetet med de finska romer som bor i Luleå. De områden som särskilt tas upp i den nationella minoritetspolitiken behandlar fritid, förskola, högre utbildning, kultur, modersmålsstöd, modersmålsundervisning, public service, rättsväsende, skola och äldreomsorg. Genom de arrangemang särskilt riktade till romer som anordnats har kulturen stärkts och även ett av de finska romernas modersmål, finskan. Däremot har kommunen ännu inte hittat en väg framåt vad gäller romani chib. När det gäller äldreomsorg har inga särskilda insatser förekommit men socialtjänsten har under året tillsatt en särskild arbetsgrupp för att se över ett antal utvecklingsområden. I den arbetsgruppen finns äldreomsorgen representerad.

Linköpings kommun

Överlag finns en öppenhet vad gäller att bidra till spridandet av romsk och resande kultur, historia och traditioner i kommunen. Sedan 2013 har Linköpings kommun och Olika förlag, inom Pilotkommunsarbetet, utarbetat en modell för samverkan - "Böcker för alla bygger broar". Under 2014 färdigställdes de tre romska barnböckerna; Badbomber och Simhopp, Dansbus och Kaktrubbel, Camping och Kurragömma. Idén med förlaget Olikas metod, vilken använts i projektet, är att skapa böcker med förankring i vardagen, där barn som sällan får spegling kan hitta identifikation. Hösten 2014 beslutade Statens Kulturråd att ge böckerna speciellt fokus genom att tilldela två av böckerna litteraturstöd, vilket innebär att böckerna distribueras till samtliga bibliotek i hela Sverige. 2014 beviljades Olika förlag medel från Statens Kulturråd för att översätta de tre böckerna till fem varieteter av romani chib. Under 2014 visades ett flertal utställningar i Linköping,

tillsammans med föreläsningar för allmänheten. Bland annat föreläste Jan Selling om Antiziganism genom tiderna och Upplands museums vandringsutställning ”Romska Röster” visades utomhus i centrala Linköping under sommaren. I samband med att utställningen ”Romerna under förintelsen” visades under hösten föreläste och samtalande en av brobyggarna inför klasser och allmänhet.

Göteborgs stad

Göteborgs stad har tagit fram en utbildning för skolledare och lärare kring mänskliga rättigheter och nationella minoriteter. Utbildningen har fokus på barns rätt till språk och kulturell identitet.

Ett resultat av stadens handlingsplan för de nationella minoriteterna är att kulturförvaltningen har ett förstärkt uppdrag att synliggöra och stödja firandet av de nationella minoriteternas olika högtidsdagar. Förvaltningen har dessutom tillsatt en koordinator för samtliga frågor rörande nationella minoriteter på förvaltningen. Under året har informationen angående de nationella minoriteternas rättigheter på stadens hemsida reviderats och förbättrats. Pilotprojektet har också tagit initiativ till att skapa en starkare exponering av de nationella minoriteterna under Kulturkalaset som firas i Göteborg, varje år i augusti.

Helsingborgs stad

Helsingborgs stad har som målsättning att varje person i Helsingborg som identifierar sig så som tillhörande någon av de nationella minoriteterna ska ha kunskap om sina rättigheter enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråken. Kulturnämnden har samordningsansvaret för Helsingborgs stads arbete med att tillgodose de nationella minoriteternas rättigheter. Kulturförvaltningen är inte kopplad till pilotverksamheten och ingår inte i projektorganisationen. Kulturförvaltningen har tagit fram ett program för att tillgodose de nationella minoriteternas rättigheter där barn- och utbildningsnämnden samt vård- och omsorgsnämnden är viktiga medaktörer i arbetet.

En nyckelfaktor för att minoriteterna ska kunna bevara och utveckla sin kultur är att individerna har tillgång till och kunskap om sitt språk. Helsingborgs stad stödjer språkrevitalisering bland annat genom att erbjuda modersmålsundervisning, lämna information om minoriteternas rättigheter på minoritetsspråken och att tillgängliggöra litteratur på minoritetsspråken på biblioteken. Skolans brobyggare arbetar, delar av sin tjänst, även som modersmåls lärare. Skolan har modersmåls lärare i arli, kalderash, lovari och gorbeti. Antalet romska elever med modersmålsundervisning har ökat under 2014, från 30 till 70 elever.

Malmö stad

Malmö stad arbetar strukturellt gentemot majoritetssamhället genom att driva den romska minoritetens rättighetsfrågor i forum där strategiska beslut

fattas. Samverkan på det lokala planet syftar till att bygga upp relationer i den malmöitiska kontexten och ytterligare förankra romska intressefrågor. RIKC samverkar lokalt med flera aktörer som Malmö Stadsbibliotek, Iris-skolan, Kulturförvaltningen och Malmö högskola. Bland annat har RIKC varit delaktiga i uppbyggnaden av ett nytt barnbibliotek. Projektledaren för pilotverksamheten ingår i en referensgrupp för att öka bibliotekets tillgänglighet.

Skyddet av minoritetsspråk främjas inom pilotverksamheten genom arbetet inom skola samt nätverk av romska föreningar och modersmåls lärare. Kultur främjas dock utifrån aspekten att det inte går att separera från övriga livsfärer och det genomsyrar därmed möten med skola, socialtjänst och andra tjänstemän i Malmö stad. RIKC samverkar med Kulturförvaltningen och eftersträvar möjlighet att påverka strategiska beslut, samt stöttar ett antal föreningar som bedriver verksamhet kopplad till kultur som estetiska och konstnärliga uttryck.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Länsstyrelsens konstaterade i sin rapportering för år 2013 att kommunernas pilotverksamhet generellt hade svag koppling till det ordinarie minoritetspolitiska uppdraget. Under 2014 har kopplingen förstärkts något, både i förhållande till om kommunen tillhör ett förvaltningsområde och där brobyggare verkar aktivt för att eleverna ska få modersmålsundervisning i romani chib.

I Länsstyrelsen i Stockholms läns och Sametingets rapport Nationella minoriteter. Minoritetspolitikens utveckling år 2014 har bland annat föreslagits nedanstående för att utveckla området vidare, vilka även överensstämmer med strategins intentioner. Vidare skulle bildandet av romska förvaltningsområden göra det möjligt att få samhälleligt stöd på modersmålet, och vilket även får en kulturbevarande effekt.

Pilotkommunernas behov av att sprida information till allmänheten om den nationella minoriteten romer menar Länsstyrelsen är relevant, men några konkreta åtgärder föreslås inte i denna rapport.

Förslag till regeringen:

Att regeringen ger Statens Skolverk i uppdrag att ytterligare förstärka tillgången på modersmåls lärare i de nationella minoritetsspråken.

Att Statens Skolverk får fortsatt uppdrag att ta fram, utveckla och producera lärverktyg på samtliga nationella minoritetsspråk.

Lärverktyg för undervisning på de nationella minoritetsspråken produceras inte i någon större utsträckning på den öppna marknaden.

Civil organisering

Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit del av Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågors rapport, Fått och gjort, där myndigheten redovisar erfarenheter gjorda i bidragsgivningen för nationella minoriteters organisationer¹⁹.

I rapporten konstateras att många organisationer önskar någon form av utbildning, till exempel i föreningsteknik. Myndigheten har även sett att en del ansökningar fallit på formaliabrister och flera säger sig ha avstått från att söka eftersom det är för svårt. Myndigheten önskar sig möjligheten att erbjuda organisationer kompetensutveckling. Då ökar det inte bara deras chanser att ta del av bidrag från dem, utan även från andra bidragsgivare inom offentlig sektor. En stärkt organisering skulle också stärka deras möjligheter att driva sin ordinarie verksamhet och projekt mer framgångsrikt. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ser också behov av att stödja de nationella minoriteternas självständiga organisering och inflytande i samhället med ett mer generellt bidrag. Ett sådant bidrag skulle i större utsträckning kunna fördelas utifrån behov som de nationella minoriteternas organisationer själva definierar.

Även Folkhälsomyndigheten lyfter behovet av stöd till organisering. Inte minst behöver unga romers möjligheter och vana att organisera sig kraftfullt öka, menar Folkhälsomyndigheten. Ett offentligt finansierat ekonomiskt stöd för att stimulera sådana initiativ samt för att utveckla mötesplatser och sociala aktiviteter kan vara åtgärder i rätt riktning.

Pilotkommunernas arbete för civil organisering

Luleå kommun

När det gäller området civil organisering kommer en projektansökan till Allmänna arvsfonden att lämnas in under våren 2015. Projektet syftar till att utbilda ett antal unga romer i just civil organisering och även grundläggande Starta-eget kunskap. Förhoppningen är att projektet ska utmynna i någon form av företagande, eventuellt ett arbetsintegrerat socialt företag. Arvsfonden är informerade och tycker tanken är väldigt spännande. Idén om ett arbetsintegrerat socialt företagande för romer har vuxit fram i samverkan mellan föreningen Romanikvinnans rätt i samhället, brobyggarna, Arbetsförmedlingen, Coompanion, Sunderby folkhögskola och Luleå Kommun.

Linköpings kommun

Under året har två romska föreningar bildats; Istojek (översatt-samma värde), en förening bildad av unga tjejer med syfte att arbeta för romska flickor och kvinnors mänskliga rättigheter och inkludering i samhället. I

¹⁹ Fått och gjort 2011-2014. Nationella minoriteters projekt för jämställdhet och mot diskriminering. MUCF 2015

kommunen finns nu fyra aktiva romska/resande föreningar. Tidigare fanns fem men den femte är ej längre aktiv då dess medlemmar till stor del gått över i någon av de andra föreningarna.

Göteborgs stad

Metodutvecklingen av frågor som rör civil organisering tas omhand inom de olika temagrupperna i staden. En romsk förening med inriktning på kvinnors hälsa har beviljats medel från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor för att i samarbete med Hälsovetket Kortedala bedriva hälsofrämjande arbete i relation till kvinnor.

Ytterligare en förening har erhållit bidrag från myndigheten i samarbete med organisationen Hela Människan. Projektet ska utveckla aktiviteter för att sprida information om hälsofrågor, studier och arbete bland romska och andra ungdomar med särskilda behov. Föreningen kopplar informationsuppdraget med träning av ungdomarna i Mixed Martial Arts (MMA).

Helsingborgs stad

Helsingborgs stad stödjer och uppmuntrar föreningar och ser gärna att fler aktiva föreningar är en part i utvecklingsarbetet.

Arbetsmarknadsförvaltningen ansvarar för handläggning, samarbete och samverkan med minoritetsgrupper som är organiserade i form av föreningar och behöver hjälp med verksamhetsutveckling.

Föreningen Romarådet har fått stöd av ansvarig personal på arbetsmarknadsförvaltningen för att organisera sig. På samma sätt har en rad andra romska föreningar fått hjälp av ansvariga på förvaltningen för att bli motiverade till att driva sina egna frågor i organiserade former. Syftet har varit att den romska minoritetsgruppen ska känna sig inkluderade. Helsingborg har exempelvis haft romer som valförrättare för första gången i sin historia.

Malmö stad

RIKC stödjer romska föreningar med ansökan om resurser, hjälp vid uppstart av en ny förening, stöd vid årsrapportering, mall för årsmötesprotokoll och dylikt. Utifrån de intressen som framförs till RIKC arbetar centret även för att strategiskt/strukturellt lyfta dessa till berörda aktörer/förvaltningar inom kommunen.

Sociala resursförvaltningen har under året beviljat föreningsstöd till två romska föreningar för att bedriva läxhjälp för romska barn och ungdomar.

Kulturförvaltningen har beviljat bidrag till fem olika föreningar för att genomföra romska projekt, inom till exempel dans, musik och litteratur.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning och förslag

Flera av pilotkommunerna redovisar att man stödjer uppstarten av fler föreningar, och att detta har gett effekt. Föreningarna har fått stöd för organisering och bidrag till verksamhet, ofta i samverkan med kommunen.

Kommunerna har i flera sammanhang uttryckt behovet av kunskap i organisering hos föreningarna, men också behov av att lära sig hur myndigheter och dess bidragsgivning fungerar. Vissa myndigheters ansöknings-system uppfattas som onödigt krångliga och att de behöver bli mer anpassade till användarna.

Länsstyrelsen gör bedömningen att det lokala föreningsstödet och arbetet med att skapa fler romska föreningar är viktigt för att nå framgång med strategin för romsk inkludering. Dessutom är kunskapshöjande insatser nödvändiga i arbetet att skapa starka, jämlika aktörer till det offentliga. Kommunerna behöver fortsätta stödja föreningarna i syfte att skapa starka samverkansaktörer, både i verksamheten och som motpart i kommunens samråd.

Länsstyrelsen i Stockholms län konstaterade i rapporteringen för 2013 att en särskild satsning på att bygga upp civil organisering för minoriteten romer kan vara ett led i att stärka deras ställning i kommunerna, men att det behövs särskilda medel för just detta ändamål. Även om det skett en utveckling i kommunerna under 2014 bedömer Länsstyrelsen att behovet kvarstår av ett särskilt riktat stöd. Länsstyrelsen är positiv till Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGORs förslag om ett generellt organisationsstöd till de nationella minoriteterna.

Förslag till regeringen:

Att Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR får i uppdrag att fördela ett bidrag för att stödja de nationella minoriteternas självständiga organisering och inflytande i samhället och att detta kombineras med kompetensutveckling i föreningskunskap samt hur man gör projektansökningar.

Att Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR får i uppdrag att fördela stöd för organisationer att öka kunskapen hos de nationella minoriteterna i samhällsorientering och om sina rättigheter.

Romskt forum

Länsstyrelsen i Stockholms län söker ständigt efter att utveckla romsk delaktighet och inflytande i arbetet med strategin för romsk inkludering. Under de första åren med pilotverksamheten bjöd Länsstyrelsen in romer som är aktiva i de fem pilotkommunerna, antingen i de etablerade samråden eller i föreningar. Lokala aktivister har också deltagit. Två till tre möten per år har arrangerats då Länsstyrelsen har informerat om regeringens olika uppdrag till statliga myndigheter och om Länsstyrelsens uppdrag i strategin. Deltagarna har tillfrågats om utvecklingen i pilotkommunerna. Ett möte handlade om nulägesbeskrivningen.

Inför denna rapport bjöd Länsstyrelsen i Stockholm in en bredare grupp romer. Även om strategin inledningsvis koncentreras till de fem pilotkommunerna berör insatserna fler romer som inte är boende eller aktiva i just dessa kommuner. Denna gång bjöd Länsstyrelsen in romer aktiva i pilotkommunerna, de i nulägesbeskrivningen romska sakkunniga, romska riksorganisationer och romska organisationer som deltagit i samråd på någon av de nationella myndigheterna med ansvar för verksamhetsområdena i strategin (Arbetsförmedlingen, Skolverket, Socialstyrelsen, Folkhälso-myndigheten, Boverket, Länsstyrelsen, minoritetspolitiska uppdraget, och Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor).

Drygt 20 deltagare deltog på ett möte den 19 mars 2015. Samtliga pilotkommuner utom Malmö deltog, en sakkunnig och flera organisationer som arbetar nationellt. Deltagarna hade en jämn åldersfördelning mellan cirka 25år och cirka 65år. De flesta deltagarna var män. På mötet diskuterades Länsstyrelsens årsrapport för 2014 men även sådant som upplevdes som angeläget att lyfta från den romska gruppen, angående strategin för romsk inkludering.

Länsstyrelsen dokumenterade vad som sades och årsrapporten har därefter skickats ut i sin helhet till de medverkande under dagen, som har kunnat kommentera och komplettera skrivningarna. Romer boende i Malmö har skickat in skriftliga kommentarer. Länsstyrelsen återger de synpunkter som framkom på mötet utan egna kommentarer. Dokumentationen från mötet följer verksamhetsområdena i strategin.

Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering

Generellt menade deltagarna att det har stor betydelse vem som leder en verksamhet inom såväl olika kommunala verksamheter som i andra offentliga området till exempel landsling/vårdcentraler eller statliga myndigheter. Deltagarna beskriver många olika situationer där man blivit felaktigt bedömd eller dåligt bemött på grund av sitt romska ursprung. Fördomar, antiziganism och i yttersta fall diskriminering är snarare regel än

undantag. Det förstärkta skydd som finns i minoritetslagen anser man vara tandlöst. Deltagarna menar att lagen ger för mycket tolkningsutrymme och att kommunerna därför gör som man vill. Man stödjer därför förslaget att lagen förtydligas med ska-krav och att det ska finnas konsekvenser för kommuner som inte följer lagen, därför behövs även tillsyn.

Deltagarna ansåg att kommuner, landsting och myndigheter behöver kompetensutvecklas i mänskliga rättigheter och nationella minoriteter, särskilt om romers livsvillkor. Det är även viktigt att romer får möjligheten att genomföra kompetensutvecklingen.

Romsk delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet

Deltagarna menade att romer inte är tillräckligt delaktiga eller har inflytande i utvecklingsarbetet. Det handlar både om samråden och om själva verksamheten i kommunerna och på andra myndigheter. Samråden upplevs inte vara på riktigt. De romer som deltar i Sveriges Kommuner och Landstings projekt för att utveckla kvalitativa och systematiska samråd är positiva till arbetet men menar att kommunen har en lång väg att bryta rådande strukturer där de kommunala tjänstemännen bjuder in till möte och politikerna beslutar. I projektet kommer man att skapa en helt ny struktur, vilket är en utmaning. Deltagarna på mötet menade att alla offentliga aktörer som ska ha samråd bör genomgå denna process. Det handlar inte om att kopiera en annan kommuns organisering kring samråd, utan det handlar om att *gemensamt* hitta former för samverkan i varje enskild kommun eller myndighet. En farhåga är fortfarande att det inte kommer att leda till inflytande *på riktigt*, men processen i sig är bra och kan ge effekter på sikt.

De medverkande ansåg att det är anmärkningsvärt att pilotkommunerna har kunnat tacka nej att få stöd från Sveriges Kommuner och Landsting då romerna i kommunen velat ingå i projektet. Hur är det möjligt att den kommunala nivån kan tacka nej till att utveckla samråd? Även här ser man koppling till att förtydliga lagstiftningen kring delaktighet och inflytande.

Det som också lyftes var att fler romer behöver göras delaktiga. Riksorganisationernas roll menar man behöver stärkas. Med riksorganisationer menar man alla de som arbetar över hela eller delar av landet, inte bara de som får statsstöd via någon myndighet. Romerna själva borde kunna få definiera vilka som ska räknas som riksorganisationer.

Vidare ansåg man att fler romer behöver anställas, på alla nivåer. Romer behöver leda arbetet själva och blir då ansvariga för sin egen process. Det är först då som romers deltagande och inflytande blir långsiktig.

Långsiktig lösning

Deltagarna var positiva till Länsstyrelsens förslag om att stödet till kommunerna bör fortsätta efter 2015. Man önskade också att fler kommuner fick möjligheten att söka medel, fler kommuner behöver utveckla arbetssätt och metoder och extra resurser bidrar till att snabba på processen. Ett system

som motsvarar förvaltningsområdet ansåg gruppen vara bra. De romer som talar finska och bor i ett finskt förvaltningsområde såg fördelar med detta. Inte bara kommunerna behöver göras delaktiga. Detta gäller även landstingen och länsstyrelserna.

En nationell institution diskuterades i gruppen. Det sågs som viktigt att frågan om romsk inkludering och antiziganism är samlad. Det är dock viktigt att en institution utgår från romska behov och förslaget behöver förankras mer bland romer i hela Sverige.

Romer boende i Malmö har skickat in synpunkter skriftligen. De anser att RIKC:s modell bör lyftas fram i strategin. De påpekar att det saknas institutionell förankring för romer i många kommuner, och att de bör utveckla ett RIKC för att romer ska kunna vara en del av det kommunala arbetet. För att öka romsk delaktighet ska arbetet ske tillsammans med romer och genom institutioner som får uppdrag att samverka med ideella föreningar, nätverk och krafter. De menar att RIKC uppfyller flera viktiga funktioner genom att vara en aktör i kommunen, vi upplever att RIKC på ett framgångsrikt sätt stärker den romska minoriteten i Malmö och säkerställer deras inflytande, förankrar både hos romer och i majoritetssamhället, hela tiden utvecklar verksamheten, säkrar delaktighet och faktisk påverkan.

Arbete

På området arbete diskuterades Arbetsförmedlingens roll och behovet av att de öppnar upp verksamheten där romer känner sig välkomna. Brobyggarnas roll är viktig men då behöver de verktyg i form av till exempel utbildning. Det är viktigt att brobyggarna på Arbetsförmedlingen släpps in för att bli arbetsförmedlare och inte stannar kvar i rollen som kundresurs. Deltagarna föreslog att en utbildning motsvarande den som finns för brobyggarna i skolan och inom social omsorg också bör finnas för brobyggare på arbetsområdet.

Deltagarna på mötet var positiva till Arbetsförmedlingens utveckling av rollen kundresurs minoritet och delade Länsstyrelsens förslag om att ge myndigheten fortsatt uppdrag. Även här är det viktigt att fler arbetsförmedlingskontor görs delaktiga och får uppdrag att ingå i satsningen. Man ansåg också att Arbetsförmedlingen ska fortsätta att utbilda den egna personalen om nationella minoriteten romer. Dessutom behöver myndigheten arbeta för att skapa samråd.

Utbildning

Utbildning ansåg man vara en av det viktigaste områdena för att romers rättigheter ska kunna tillgodoses. Brobyggarna i skolan diskuterades mycket och det finns mycket att utveckla, vad gäller innehållet i brobyggarnas tjänster, hur kommunen organiserar sig kring brobygggarverksamheten och huruvida brobyggarna används på rätt sätt i kommunen. Det finns bättre och sämre exempel på hur kommunerna arbetar. Deltagarna menade att

kommunerna behöver bli bättre på att tydliggöra rollen. Idag upplever man att brobyggarnas uppdrag är näst intill omöjligt och att allt för stort ansvar läggs på ett fåtal brobyggare. Det har också allt för stor betydelse vem som är chef för brobyggarna, hur arbetssituationen och rollen ser ut. Om satsningen ska fungera behövs tydligare arbetssätt och fler brobyggare. Man menade också att brobyggarna kunde användas mer övergripande i en kommun för att fler skulle nås av satsningen. Här lyftes Helsingborgs stad upp som gott exempel. Att hela brobyggerverksamheten ska utvärderas ansåg man som positivt, men man ansåg dock att det borde vara romer som genomför utvärderingen.

Ett kunskapslyft ansåg man vara avgörande, där romer skulle kunna läsa in både grundskola och gymnasieskola. Deltagarna menade dock att det måste göras utan att romer behövde ta lån från CSN då man sett att tidigare satsningar satt romer i en skuldsituation, om man behövt ta dessa lån. Vid till exempel skuldsanering skrivs inte dessa lån av, vilket skapar ekonomiska problem hela livet. Deltagarna önskade också att folkbildningen ska göras delaktiga om en sådan satsning genomförs.

Bostad

Deltagarna var överens om att romer har stora svårigheter på bostadsmarknaden på grund av diskriminering och på grund av att man inte når upp till de krav som ställs från bostadsbolag. Många romer upplever en osäker boendesituation med rädsla för vräkning. Deltagarna önskade satsningar på att lösa den akuta bostadproblematiken för romer samtidigt som det behövs långsiktiga åtgärder för att komma åt diskrimineringen på bostadsmarknaden. Förslaget att Boverket får en utåtriktad roll stöddes av deltagarna. De ansåg dock att även socialtjänstens så kallade bostadskonsulenter, eller liknande, borde finnas med i arbetet.

Social omsorg och trygghet och hälsa

Man behöver fortsätta satsningen på brobyggare inom social omsorg i inom hälsa. Fler romer behöver finnas i dessa verksamheter då många romer upplever svårigheter i kontakter med dem. Fler romska vägvisare behövs inom vården. En möjlighet som lyftes på mötet var att kommunerna finansierar så kallade OSA anställningar på vårdcentraler. Hälsoområdet var det som lyftes mest bland deltagarna på mötet. De såg stora behov av att landstingen förändrar sitt arbetssätt gentemot romer. Det som behövs, ansåg man, var att sjukvården behövde arbeta mer individuellt och inte se romer som grupp, vilket upplevs vara fallet idag. Man ansåg även att det nationella telefonstödet till myndigheter, social omsorg och vård borde finnas kvar. Dessutom önskade deltagarna att satsningen på hälsokommunikatörer borde återinföras, och då gälla under längre tid än ett år. Man stödde även Länsstyrelsens förslag om fortsatt satsning på hälsofrämjande åtgärder för föreningar.

Deltagarna på mötet menade att romer, liksom den judiska gruppen, har större risk för att bli utsatta för våld, hot och näthat. Gruppen önskade därför att området trygghet lyftes mer i satsningarna.

Språk och kultur

Modersmålsundervisningen var det som upplevdes viktigast på området. Deltagarna ansåg att modersmålsundervisningen ofta inte möter romers behov. Kommunerna nöjer sig ofta med att ha en modersmåls lärare anställd, vilken inte kan ge undervisning på samtliga varieteter. Barnen har då inte nytta av undervisningen och avstår därför. Skolverket behöver kvalitetssäkra modersmålsundervisningen bättre, tillsammans med romer. Man ansåg att Skolverket behövde utvidga sitt samråd till fler romska grupper och analysera behovet bättre.

Civil organisering

Samtliga på mötet var överens om att romer behöver stöd för att utveckla sin egen organisering. Stödet bör vara både ekonomiskt och i form av utbildning. Det är viktigt att romer blir en jämlik part till myndigheter och kommuner och detta kan ske genom romska organisationer, både lokalt och på nationell nivå. Man ansåg också att romer behöver kunskap om sina rättigheter och föreslår att en satsning görs på detta.

Länsstyrelsens förslag till fortsatt arbete för romsk inkludering

Nedan följer en sammanställning av Länsstyrelsens förslag för det fortsatta arbetet med romsk inkludering.

Övergripande

- *Att regeringen förtydligar lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, och i samband med det ser över möjligheten att införa tillsyn.*

En tydligare lagstiftning behövs för att påskynda förverkligandet av de nationella minoriteternas rättigheter. I detta arbete bör kommuner, landsting och övriga myndigheters ansvar klargöras. Genom att i lagstiftning även stärka möjligheterna för individer att utkräva sina rättigheter skulle individerna få en större möjlighet att agera när de inte får del av sina rättigheter. Särskilt förtydligande behövs angående det offentliga ansvar för samråd samt delaktighet och inflytande i frågor som berör.

Icke-diskriminering

- *Att DO får i uppdrag att särskilt redovisa erfarenheter i frågor om diskriminering som rör personer som tillhör de nationella minoriteterna, redovisningen bör ha ett genus- och barnperspektiv.*
Det saknas nödvändig kunskap och metoder för ett effektivt arbete mot diskriminering av nationella minoriteter.

Delaktighet och inflytande

- *Att Sveriges Kommuner och Landsting får fortsatt statligt stöd att stödja kommuner och landsting/regioner i arbetet med att utveckla kvalitativa och systematiska samråd enligt den modell som utvecklats i pilotverksamheten.*

Stödet bör inkludera fler kommuner än tidigare samt även landsting och regioner.

Långsiktigt arbete

- *Att regeringen förlänger stödet till pilotkommunerna enligt tidigare och utökar möjligheten till fler kommuner att söka motsvarande stöd att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers tillgång till deras rättigheter.*

Länsstyrelsen föreslår regeringen att se över möjligheten att omvandla stödet att motsvara förvaltningsområdet, men för romsk inkludering.

- *Att regeringen utreder möjligheten till att inrätta en institution med ansvar för frågor som rör antiziganism och nationella minoriteten romers rättigheter.*
Romer ska inkluderas i utredningsarbetet

Arbete

- *Att Arbetsförmedlingen ges i uppdrag att utveckla yrkesrollen Kundresurs Minoritet*
För satsningen behövs det avsättas statsstöd till Arbetsförmedlingens lokalkontor.
- *Att Arbetsförmedlingen får fortsatt uppdrag att säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet.*

Utbildning

- *Att Statens Skolverk får i uppdrag att genomföra ett förnyat kunskapslyft för att romer såväl som andra lågutbildade grupper får stöd för utbildning på grund- och gymnasienivå.*
Detta bör ske i samverkan med folkbildningen.
- *Att Statens Skolverk får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete med skola och huvudmän som målgrupp i syfte att minska fördomar mot romer.*
- *Att fortsatt satsning genomförs på att utbilda brobyggare.*
Detta bör ske i nära samarbete med kommunerna.

Bostad

- *Att Boverket får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete till privata och allmännyttiga fastighetsbolag, för att minska diskrimineringen på bostadsmarknaden.*

Social omsorg och trygghet och hälsa

- *Att Socialstyrelsen får i uppdrag att genomföra ett utåtriktat arbete med socialtjänsten som målgrupp i syfte att minska fördomar mot romer, och därmed förbättra bemötandet.*
- *Att Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att stödja hälsofrämjande aktörer (kommuner, landsting, myndigheter) genom att bistå med kunskap om de specifika hälsorelaterade behov som romer kan tänkas ha.*
I uppdraget bör myndigheten bistå aktörerna i att utveckla metoder för hur den kommunala nivån ska kunna hämta in information direkt från romer om deras behov.
- *Att fortsatt satsning genomförs på att utbilda brobyggare inom socialtjänsten och inom hälso- och sjukvården.*
- *Att förnyad satsning görs på hälsoinformation i kommuner och landsting/regioner.*
Satsningen bör villkora att landsting/regioner samverkar.

- *Att Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR får förnyat uppdrag att stödja civila samhället med hälsofrämjande insatser riktade till romer.*

Språk och kultur

- *Att regeringen ger Statens Skolverk i uppdrag att ytterligare förstärka tillgången på modersmåls lärare i de nationella minoritetsspråken.*
- *Att Statens Skolverk får fortsatt uppdrag att ta fram, utveckla och producera läromedel på samtliga nationella minoritetsspråk. Läromedel för undervisning på de nationella minoritetsspråken produceras inte i någon större utsträckning på den öppna marknaden.*

Civil organisering

- *Att Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR får i uppdrag att fördela ett bidrag för att stödja de nationella minoriteternas självständiga organisering och inflytande i samhället och att detta kombineras med kompetensutveckling i föreningskunskap samt hur man gör projektansökningar.*
- *Att Myndigheten för Ungdoms- och CIVILSAMHÄLLESFRÅGOR får i uppdrag att fördela stöd för organisationer att öka kunskapen hos de nationella minoriteterna i samhällsorientering och om sina rättigheter.*

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2015

1. Hur arbetar vid systematiskt med ett integrationsperspektiv i landsbygdsutveckling?, *avdelningen för landsbygd*
2. Skarvar och fågelskär i Mälaren 2014, *avdelningen för miljö*
3. Miljögifter i sediment i Stockholms skärgård och östra Mälaren, *avdelningen för miljö*
4. Kartläggning av styrkeområden i Stockholmsregionen, *avdelningen för tillväxt*
5. Jämställdhetsintegrering – genomförande av strategi för Stockholms län 2014-2016, *avdelningen för tillväxt*
6. Nationella minoriteter – rapport om tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk år 2014, *avdelningen för tillväxt*
7. Uppföljning av bostadsbyggandet, *avdelningen för samhällsbyggnad*
8. Fjärde jämställdhetsmålet: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra – länsstyrelsernas samordning av insatser, *avdelningen för tillväxt*
9. Häckande kustfåglar i Norrtälje kommun - resultat från inventeringar i skärgården 2014, *avdelningen för miljö*
10. Prostitutionen i Sverige 2014 – en omfattningskartläggning, *avdelningen för tillväxt*
11. Bostadsmarknadsenkäten – Stockholms län 2015, *avdelningen för samhällsbyggnad*
12. Romska inkludering – Årsrapport 2014, *enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor.*

Länsstyrelsen arbetar för att Stockholmsregionen ska vara attraktiv att leva, studera, arbeta och utveckla företag i.

*Mer information kan du få från Länsstyrelsens
enhet för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor
Telefon: 010-223 10 00*

*Länsstyrelsen rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer
ISBN 978-91-7281-642-8*

*Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22067*

*104 22 Stockholm
Telefon: 010- 223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm*